

KERESZTÉNY EGYHÁZFŐK
FELSŐHÁZI BESZÉDEI
A ZSIDÓKÉRDÉSBEN

SZERKESZTETTE ÉS KIADTA :

Dr. FISCH HENRIK
KAPOLNÁSNYÉKI KERÜLETI FŐRABBI

BUDAPEST, 1947

10B000/248

FOREDI OSZKAR
ad. d. d. d.
Mag. leg. Arch.
SOPRON, Telefon 140

W.B.

KERESZTÉNY EGYHÁZFŐK
FELSŐHÁZI BESZÉDEI
A ZSIDÓKÉRDÉSBEN

(1938-ban az I. és 1939-ben a II. zsidótörvény kapcsán)

SZERKESZTETTE ÉS KIADTA :

Dr. FISCH HENRIK
KÁPOLNÁSNYÉKI KERÜLETI FŐRABBI

E kiadvány minden jövedelmét a szerző a Pesti Izr. Hitközség
utján a Nőegylet Leányárvaházának ajándékozza.

Faint, illegible text, possibly bleed-through from the reverse side of the page.

Faint, illegible text, possibly bleed-through from the reverse side of the page.

Faint, illegible text, possibly bleed-through from the reverse side of the page.

Legyilkolt anyém emlékére

Egyetlen Édes Gyermekem
JUDITOM

Felelős kiadó: Dr. Fisch Henrik.
Neuwald I. Utódai könyvnyomda, Budapest, VIII., Üllői-út 48.

Kápolnásnyék – Auschwitz
1937—1944.

Halálba kényszerített véreim :

1. **Juditom.**
Kápolnásnyék, 1937. május 6. Auschwitz, 1944.
június 17.
2. **Feleségem : szül. Lefkovits Margit.**
Kápolnásnyék, 1910. dec. 15. Auschwitz, 1944.
június 17.
3. **Édesapám : Fisch József.**
Ujpest, 1880. Auschwitz, 1944.
4. **Édesanyám : szül. Weisz Hani.**
Ujpest, 1880. Auschwitz, 1944.
5. **Nővérem : Sarolta, Hoffmann Éliásné.**
Alistál (Komárom m.), 1901. Auschwitz, 1944.
6. **Sógorom : Hoffmann Éliás**
munkaszolgálatos. Alistál, 1896. Magyarország,
1944.
7. **Gyermeük : Hoffmann Magda.**
Alistál, 1921. Auschwitz, 1944.
8. " **Hoffmann Henrik**
munkaszolgálatos.
Alistál, 1925. Magyarország, 1944.
9. " **Hoffmann Jenő.**
Alistál, 1927. Auschwitz, 1944.
10. " **Hoffmann Éva.**
Alistál, 1929. Budapest, 1944.
11. " **Hoffmann Judit.**
Alistál, 1941. Auschwitz, 1944.
12. **Testvérbátyám gyermeke : Fisch Éva.**
Gyöngyös, 1928. Bergen-Belsen, 1944.
13. **Testvérbátyám gyermeke : Fisch Imre.**
Gyöngyös, 1931. Auschwitz, 1944.
14. **Nővérem : Heléna, Friedmann Dánielné.**
Tarpa (Bereg m.), 1906. Auschwitz, 1944.
15. **Sógorom : Friedmann Dániel.**
Tarpa, 1901. Auschwitz, 1944.
16. **Gyermeük : Friedmann Zoltán**
munkaszolgálatos. Tarpa, 1925.
Magyarország, 1944.
17. " **Friedmann Erna.**
Tarpa, 1928. Auschwitz, 1945.
18. " **Friedmann Ancí.**
Tarpa, 1932. Auschwitz, 1944.
19. **Testvérhugom : Róza, Klein Józsefné.**
Tyukod, 1913. Auschwitz, 1944.
20. **Feleségem édesanyja : Lefkovits Ernőné.**
szül. Breuer Szeréna.
Olaszliszka, 1886. Auschwitz, 1944.
21. **Feleségem huga : Révi Istvánné,
Lefkovits Klára.**
Debrecen, 1912. Ausztria, 1944.
22. **Feleségem huga : Lefkovits Panna.**
Olaszliszka, 1915. Auschwitz, 1944.
23. **Sógorom : Schön Pál**
munkaszolgálatos. Budapest, 1903. Budapest, 1945.

ת'נ'ה ק'צ'ב'ה

(Az első helységnev az illetőségi hely neve, a második a gyilkosság színhelye. Az első szám a születés éve, a második a mártírságé.)

Búcsúszó . . .

En Drágám! Megfeszítem minden idegszálam, hogy zsilipként zárják el az érzéseket, az érzelmeket, mert most hangosan akarok Hozzátok beszélni. Értelmesen szeretnék Hozzátok szólani, Ti, életem egyetlen, nagy Célja, életem szent Tartalma, már nem létező Családom! Kimondhatatlan önmegtágadás kell ahhoz, hogy hangom ne hasonlítson a magzatját vesztett vad ordításához! Megkísérlem, mert már nem bírom magamba fojtani a szót! Beszélnem kell egyszer már Veletek, Rólatok hangosan is . . .

Talán beszámolni szeretnék Nektek. Úgy mint boldog tiz esztendőn át minden alkalommal tettem, amikor a kötelesség egy-két napra elparancsolt Mellőletek. Szeretném átélni azt az izgalmat, amit éreztem, hogy Ti ketten otthon lesíték a szekérsörgést, amely jelezze számotokra, hogy jövök a kerületi utamról. Akkor Ti kiszaladtatok a kisajtóba és együtt mi hárman, eltelve hálával Isten iránt, mi hárman együtt mentünk be a mi otthonunkba, amely mások szemében talán csak szerény rabbi-lakás volt, de nekünk pompás Szentély volt, Paradicsom. Ezzel avatta ezt a falusi lakást a Te ihletett izlésed és szorgalmas két kezed, Drága Feleségem! És ott bent beszámoltam . . . Két ragyogó szempár figyelt boldogan . . . Meséltem, úgy-e édes Juditkám, Neked mindig tudtam újat mesélni a lórról, amely a kocsi elé volt fogva. Mindig új és érdekes volt ez. És meséltetted Magadnak a kerület kis zsidó gyerekeiről, akik mind nagyon, nagyon édesek voltak. Voltak . . . És szólt még a mese a nadapi erdő nappali csodáiról, az özekekről és a fácánokról. Nagyon érdekfeszítő volt, úgy-e Angyalkám, az alkonyat, az este tündére, a számtalan csillogó szentjános-

bogár. Elmondtad Te is problémáidat, a pajtásokat... Majd az óvónénit... Később a tanítónénit... Kiapadhatatlan volt az iskolatéma. Az iskola; piciny életed szellemi diadalainak színhelye...

Neked, Édes Feleségem, el kellett (jaj, de nagyon szívesen tettem!) mondanom mindent, részletesen az útról, az emberekről, a problémákról...

Most is erre vágyom. Beszélni nektek. Beszámolni Nektek.

Ott hagytuk abba, amikor már Auschwitzban állt a vonat, Te, életem büszkesége, Feleségem, Te ismét levizsgáztál. Megmutattad nekem, hogy nagyon sokkal jobb az ítélőképességed az enyémnél. Kértél, vegyünk be morfiúmot. Mégcsak nem is válaszolhattam, már csilingelt mindkettőnk imádkozó Angyalának, Juditkánknek édes hangja, és ezt mondta a hét éves gyermek: »De Anyukám, én úgy szeretek élni...« Ekkor feltörték az ajtót és jött a förtelmes »los, los, los...« ordítás... Nem láttalak többé Beneteket...

Most beszámolnék... Akarok... Szeretnék Nektek beszélni... De nem vagytok... Mit tettek Veletek!? Nincs erre emberi szó! Ölés, mézárulás, gyilkolás, mind, mind szürke, enyhe polgári fogalmak! Amit Veletek tettek, én ártatlan kis Gyermekeim, Drága Feleségem, Édes jó Szüleim, kérgeskezű, szorgalmas, munkás Testvéreim, amit Veletek tettek, ez más! Erre nincs szava az emberi nyelvnek!

Nem vagytok, és beszélnem kell veletek! Szellem-énekeknek miért mesélnék olyat, amit csak a test fog fel? Nem mesélek Auschwitzról, Dachauról sem mondok semmit. Csak olyat mondok, amit felfoghat a szellem szíve, a lélek lényege.

A régi fegyenceknek, a bajtársaknak, nem hittem el Auschwitzban, hogy ez lehetséges, hogy ott ez történik Veletek! Vállaltam hát mindent, mert azt mondtam, nem lehet, hogy Ti ne lennétek és Értetek, a viszontlátásért mindent érdemes elviselni... Mindent... Ezzel buzdítottam, bátorítottam bajtársaimat is.

Amióta rámszakadt a tudat, hogy nem vagytok, azóta lábomjáró halott vagyok, fekete árnyéka önmagamnak... Nincs gyökerem sehol... Nem látom értelmét semminek... Csak egy vágy él bennem intenzíven: Értetek tenni valamit...

Ez a vágyam sarkal, hogy legalább valami emléket helyezzek nemlétező, hanttalan, füstsirotok mellé...

Valami olyan emlékműre gondoltam, amely visszatükrözze fájdalmamat és egyben nevelő hatással legyen, hogy tanítson, hogy okulásra bírjon, hogy így valahogy értelme legyen, célja legyen rettenetes sorsunknak.

És kerestem és kutattam az anyaföld termelte növényzetben. Kerestem a réten, a mezőn, a lápon, a mocsárban valami olyan fekete virágot, amely szimbolizálhatná sorsotokat, kimondhatatlan tragédiámat. Kerestem. Nem találtam. Ilyet nem terem az anyaföld... A legszennyesebb mocsár sem...

Elmentem hát a művészet birodalmába. Elolvastam Jób történetét, elolvastam Niobé meséjét, Dante Poklát. Eltűnődtem Laokoon fájdalomán... Úgy láttam, hogy nem, nem! Jób, Niobé, Laokoon, Divina Commedia mind dajkameseként hatnak a mi tragédiánk mellett. Ők valamennyien az emberfeletti erő áldozatai. De Ti...? De mi...?? Én Drágáim!

Az emelkedett emberi lélek, a szellem, a művészet sem termelt ideillő jelképet...

Alámerültem hát a sötét ösztönök zavaros, feneketlen mélységébe. Ott bőven találtam megfelelő jelképes — siremlékanyagot. Felszínre hoztam belőlük ezeket az egyházfői megnyilatkozásokat.

Kiadom emlékekre, sírkő helyett ezeket a beszédeket. Égbenyúló fekete márványnak szánom... Örök mentónak: minden gyermekét, családját féltő, szerető ember számára!

Talán nem volt teljesen hiábavaló rettenetes halálotok, ha elolvassák és ha felfogják az emberek, zsidók és nem-zsidók egyaránt, ennek a borzalmas emlékoszlopnak feliratát... ezeket a beszédeket. Talán okulnak majd belőle...

Ezáttal talán a Ti sorsotok, az én tragédiám megvált másokat... Talán okulnak... Talán megvált... Talán...

Ezzel az emlékéllítással nem akarok én Töletek örökre elbúcsúzni. A »búcsúszó« leírásával parányit sem változott, nem nyugodott meg alétan vergődő lelkem.

Elfeledni Titeket megtagadása volna, elárulása volna a bennünk élő Embernek. Megbocsájtani azt, ami Veletek történt, senki emberfiának nincs jogában.

Igérem Nektek a Zsoltáros szavával: Bénuljon meg jobbom, ha valaha megfeledkezem Rólatok, én Drágám, némuljon el ajkam, ha nem emlékszem meg Rólatok!

Kápolnásnyék, 1946. december 25.

Az olvasóhoz.

Sorstársaimnak nem kell semmit sem mondanom. Nem kell semmit sem magyaráznom. Ők érzik, hogy nagyon is indokolt, logikailag és lélektanilag egyaránt, hogy amikor a mi tragédiánkra gondolunk — és mikor nem gondolunk erre? — önkéntelenül is ezekre a felsőházi beszédekre asszociáljunk. Ezekre a beszédekre, amelyek dinamikus erővel járultak hozzá szörnyű sorsunk beteljesedéséhez.

De nincs semmi mondanivalóm azok számára sem, akik kigondolták ezeket a beszédeket és azoknak sem, akik akkor olyan nagyon lelkesedtek ezekért a beszédekért. Nincs ugyanis semmi szükségem keneteljes frázisokra, kaján kondoleálásra. Meggyőződésem, hogy ilyen beszédek kigondolásához és helyesléséhez egyaránt ösztönokok viszik az embert... Már pedig az ösztönokok legyőzését, megváltozását, vagy megszűnését soha semmilyen szóvirággal, soha senki nem bizonyíthatja. Csak tettekkel...

Beszélni akarok azokhoz a zsidókhoz, akiket soruk megkímélt az én tragédiámtól, amelynek gyűjtőneve: Auschwitz. Beszélni szeretnék még azokhoz a nemzsidókhoz is, akikben nem voltak meg azok a bizonyos ösztönokok és így nem lelkesedtek ezekért a beszédekért. Ha kevesen voltak is ilyenek, érdemes hozzájuk szólni, non numerantur, sed ponderantur...

Nem én akarom így — én nem akarok válaszfalat húzni zsidó és zsidó közé — az események alakították úgy, hogy élesen elkülönítették a magyarországi zsidók sorsát két csoportra. Az egyik: a vidéki zsidók sorsa, a másik: a fővárosi zsidóké.

A vidéki zsidóságnak a sorsa bevégeztetett 1944 július közepén. Deportálták valamennyit. Hozzájuk csatoltak kitérteket, sőt olyanokat is, akiknek már szülei tagadták meg apjuk hitét.

A deportálás körülményeit valamennyien ismerjük. Mi végigvergődtük minden fázisát, ti pedig láttátok,

vagy hallottátok a mi szenvedésünket. Erről tehát nem kell szólnom.

Tudjátok azt is, hogy a vidék körülbelül 600.000 zsidójának túlnyomó részét Auschwitzba vitték. Ebből legfeljebb három-négy százalékunk maradt életben.

Hogy mi történt Budapesten a zsidókkal akkor, amikor a felszabadító hadsereg közel volt? Hogy akadtak egyesek, akik ekkor már fejhez kaptak? ... Ez már egyáltalán nem érintette elégetett családjaink sorsát, sem a különböző légerekben agyonkínzott önmagunkat. Ezek a valóban, talán előfordult késői megbánások, magábaszállások már a 600.000 emberen mitsem segíthettek.

A mi számunkra, vidéki zsidók számára, ez a valóság: alkotmányos kormány alkotmányos tényezői elhurcoltak bennünket. Semmilyen nemzsidó mentőakció a mi érdekünkben nem volt. Annyi egyéni, vagy közösségi készség sem volt tapasztalható sehol, hogy esetleg néhány gyenge gyermeket elrejtssenek. Közömbösen, vagy szívesen nézték tragédiánk végső kifejlődését.

Adassék ehelyütt is tisztelet azoknak, a — talán mégis akadt — nagyon keveseknek, akiket csak a félelem tartott távol tőlünk a baj órájában.

A mi valóságunk, szomorú és rettenetes valóságunk tehát: Auschwitz.

Auschwitz és az itt közölt beszédek között okozati összefüggés van.

Tíz évig szolgáltam felekezetemet, mint vidéki rabbi. Én tudom igazán megérteni és lemérni, milyen erős irányító hatása volt és van a papnak a népre. Nagyrészt a magam működése következményének tekintem például azt a tényt, hogy amikor a kápolnásnyéki híveimet a magyar csendőrök roncokká verték (asszonyokat, öregeket és férfiakat egyaránt), ezek az én híveim nem voltak vallomásra bírhatók. Egyik sem árulta el, hogy kinél rejtett el ruhát, vagy más érték tárgyat. Minden kínzást elviselet, de óvta mindegyik azt az embertársát, aki neki a legkisebb mértékben is segítségre volt. Még egy példa: százhatvankilencünket kísérték ki a csendőrpribékek a kápolnásnyéki álló-

másra, de egyetlen asszony sem akadt, aki könnyeivel örömet szerzett volna a gyilkosoknak. Egysem sírt.

Tapasztaltam a papi befolyás erejét a másik oldalon, a képviselőválasztásokon. És tapasztaltam szomorúan 1936. körül, amikor Ravasz püspök meglátogatta Lovasberényt. Jelen voltam, mint a kerület főrabbi, meghívott vendégként. A püspök úr, már akkor, még hidegen udvarias is alig volt. Másnap a kisbíró nekem már nem köszönt.

Ezektől a szubjektív ítéletektől függetlenül dokumentumokkal is bizonyítani fogom, mekkora összefüggés van e beszédek és Auschwitz között. Elégetett híveim és tanítványaim emlékére egy későbbi időben összegyűjtöm majd azokat a napisajtóban megjelent és prédikációkban megtalálható reflexiókat, amelyeket ezek a beszédek kiváltottak. Egy tényt már itt közlök: Abban az időben, amikor ezek az első beszédek elhangzottak, összesen egyetlen egy nyilas képviselő ült a magyar parlamentben. A beszédek elhangzása után alig egy esztendőre a magyar nép nem kevesebb, mint 31 képviselőt küldött a parlamentbe nyilas programmal és még jó néhányat másnevű, de ugyanolyan mentálisú pártokból.

Ehhez a tényhez hozzáfűzöm: az egyik német főgyilkos itt Pesten a Népbíróságon vallotta: ha a magyar nép a deportálással kapcsolatosan a legcsekélyebb ellenállást tanúsította volna, soha deportálás nem lett volna. *(Ezt a vallomást tökéletes tárgyi bizonyítékként alátámasztja az 1944-es hadi helyzet. A romániai és bulgáriai zsidók sorsa bizonyítja, hogy 1944-ben elég lett volna, ha a magyar nép a deportálás ellen tiltakozik.)* Nem lett volna Auschwitz sem. Élne ma a 600.000 zsidó közül mind, akiket a háború viszontagságai életben hagytak volna.

Ámde az egyházfők beszédei sikeres talaj-előkészítő munkának bizonyultak. A magyar nép tehát semmi ellenállást nem mutatott. *Ebben van az okozati összefüggés az egyházfők beszédei és Auschwitz között.*

Én e beszédeket az egykorú felsőházi naplóból

másoltam, természetesen szószerint.* Megjegyzéseket nem fűzök hozzájuk. Csupán itt megkérlek, kedves Olvasóm, olvasás közben ne feledd, hogy ezeket 1938/39-ben mondták az egyházak fejei: a felsőházban. Ne keress ezekben a beszédekben habzószerű újítást. Egyházfő a felsőházban olyat nem mondhatott.

Akkor még, 1938-ban mi zsidók és nagyon sok jóhiszemű keresztény is — a nép többsége — abban hitt, hogy majd a felsőház, főleg az egyházfők befolyására, a vallás, a szeretet, a humanitás képviselőinek befolyására, elutasítja a zsidótörvényt. Még a nép nyilasai is azt hitték, hogy a főpapok nem fogják elfogadni a törvényjavaslatot.

Ilyen körülmények között akkor még elegendő volt, az egyházfők részéről egy célzatos jelző, egy rosszindulatú hasonlat, egy hamis szempontbeállítás, egy tény elhallgatása, egy kétes idézet, egy gúnyos hanghordozás, egy afizma, vagy csak ez a három szó: „A törvényjavaslatot elfogadom.“ Ez elég volt ahhoz, hogy a kiszolgáltatott zsidókat megrémítsék, hogy aztán a térítő misszió a remegőket biztonsággal áltathassa és a keresztelő medencéhez irányíthassa. De hőségesen elegendő volt ez akkor arra is, hogy a keresztény ember azt higgye, hogy vallásának jó híve ő, ha a zsidóüldözést tűri, vagy cselekszi, hiszen egyházának legfelsőbb képviselői a zsidótörvényt megszavazták. Ebben a tudatban maradt a magyar nép a deportációk napjáig. Ezért nem volt ellenállás és ezért történhetett meg mindaz, ami megtörtént...

Ha így, az 1938-as atmoszférába helyezed vissza ezeket a beszédeket, meg fogsz engem érteni, te, zsidó nem-sorstársam és te is jóakarátú nemzsidó embertársam, hogy miért állítom én éppen ezeket a beszédeket szomorú emlékműként legyilkolt enyéim hanttalan, nemlétező füstsírja fölé.

DR. FISCH HENRIK
kerületi főrabbi

* Csupán a dűl: bűfűs szedetés származik tőlem.

RAFFAY SÁNDOR

EVANGÉLIKUS PÜSPÖK

felsőházi beszéde 1938. május 24-én.

»...Nagyméltóságú Elnök Úr! Mélyen t. Felsőház! *Egy pillanatra sem vitatom, hogy nem volt szükség ennek a javaslatnak benyújtására, amely előttünk van.* Azt sem vitatom, hogy az ebben érdekelt zsidóság e törvényjavaslat benyújtását nem akadályozhatta volna meg. Megakadályozhatta volna előzetes magatartásával és így nem kényszerített volna bennünket arra, hogy ezzel a javaslattal foglalkozzunk. Kétségtelen azonban, hogy ha bármennyire is szükség volt ennek a javaslatnak benyújtására, már az eddigi beszédekből is nyilvánvaló, hogy nem a legszerencsésebb formában áll ez a javaslat előttünk.

Vannak a javaslatnak olyan részei, amelyekkel nem tudom magamat azonosítani. Ez indít arra, hogy éppen csak a legvilágosabban megállapítható helytelenségekre mutassak rá ebben a javaslatban.

A 4. §. ellen már a bizottság ülése alkalmával többen tettünk kifogást. Véleményem szerint a 4. §. az, amelynek megjavítása tetemesen elősegítené ennek a javaslatnak értékét és érdemét.

A terminus megállapítása nézetem szerint egészen helytelen. Helytelen azért, mert 1919. augusztus hó 1. napját határozza meg olyan terminusul, amely előtt vagy után való állásfoglalás, illetőleg a nemzet testébe való tudatos beolvadásnak a bizonyossága határozza meg azt, hogy a zsidóság a 80 vagy a 20 % kategóriába tartozik-e.

Ez a megállapítás több okból egészen helytelen. Elsősorban azért, mert a magyar államkormány az áttérések dolgában már 1919-ben 6.822. szám alatt egy miniszterelnöki rendeletet adott ki, amelyben az áll, hogy akik 1919. március 20-tól kezdve augusztus 31-ig — tehát nem augusztus 1-ig — az áttérésről szóló 1868:LIII. tc.-ben megállapított alakszerűségek mellőzésével is áttértek valamelyik keresztyén egyházba ezeknek áttérése államjogilag

teljesen érvényesnek tekintendő és a további püspöki és közpüspöki vallásitanításnál ez az áttérés zsinórmentekül szolgál.

A miniszterelnök úr ő nagyméltósága a bizottságon utalt erre az általam akkor is hivatkozott rendeletre és kijelentette, hogy ez nem azonos azzal a korlátozással, amely ebben a törvényjavaslatban van. Kétségtelenül igaza van a miniszterelnök úrnak formailag, de az is kétségtelen, hogy ennek a miniszterelnöki rendeletnek az érvénye és rendelkezése alapján a zsidóságból kiléptettek nagy részére nézve ez az új rendelkezés, különösen annak terminusa, az augusztus 1-e, végtelen hátrányos következményekkel jár. Nem szabad felejtenünk ugyanis, igen t. Felsőház, hogy gyermekekről van szó, akik akkor 6–7 éves gyermekek voltak és azóta, tehát körülbelül 20 esztendő óta, igen jó és buzgó keresztyéneknek bizonyultak. Most ez a törvényjavaslat, amennyiben augusztus 1-ét teszi határidőül az érvényességet illetően, egy egész hónapot elvesz ezeknek nemcsak az életéből, hanem a jogérvényes áttérésnek az idejéből is, amit én igazságosnak és méltánosnak semmiképpen nem tudok tartani.

Azt gondolom, igen t. Felsőház, hogy a törvényjavaslatban augusztus 1-e helyett legalább is augusztus 31-ét kellene tenni azért, hogy az államkormány ugyanazon kérdésben ne hozzon egymástól eltérő döntést és határozatot.

A másik kifogásom az, hogy ha már egyszer terminust állapítanak meg és a 20%-ba való besorozást ettől a terminustól teszik függővé, akkor mindenesetre sokkal méltányosabb, ha akár az 1868:XVII. tc. meghozatalát, akár pedig az úgynevezett vallásügyi törvénynek, az 1895:XLII. tc.-nek meghozatalát állapítják meg, és pedig azért, mert az 1868:XVII. tc.-ben a politikai és vallásszabadsági teljes jogosultságot megadták a zsidóságnak. A kiknek a szülői tehát azóta és akkor is itt laktak Magyarországon és állampolgársággal bírtak, ezeknek az utódait nézetem szerint nem lehet a 20%-ba belefoglalni, mert ezek már azóta régen hozzáidomultak lelkileg is a keresztyénséghez, sőt a magyarsághoz. A keresztyénséghez hozzáidomultak különösen azzal, ha azóta át is tértek.

Ha azonban idáig nem mehetnénk vissza, — azt természetesen csak az igazságügyminiszter úr ő nagyméltósága tudná megállapítani, hogy a statisztikai kimutatások alapján miféle eltolódások származnak itt akár a zsidóság javára, akár a zsidóság kárára — ha ez a terminus nem volna kívánatos, akkor is van egy teljesen logikus és teljesen vitathatatlan terminus, nevezetesen az 1895:XLII. tc.-nek a meghozatala, amikor a zsidó-recepciót újból kimondották, és ilyen módon az áttérések után a zsidóság nemzeti és vallási hovatartozása nem képezheti többé kérdés tárgyát. Ezt különösen azért tartanám igen fontosnak, mert nagy különbség van azon zsidók között, akik 40–50 éves korukban térnek át bármi okból, és azok között, akik 6–7 éves koruktól, vagy általában kisgyermekkoruktól fogva keresztyéneknek neveltetnek. Itt pedig az az igazságtalanság fog megtörténni, hogy igen sok értelmes, később bevándorolt galíciai zsidó, aki azonban 1919 augusztus 1-e előtt keresztelkedett meg valamely okból, sokkal nagyobb előnyben részesül az államjogok szempontjából, mint az, akinek az ősei századok óta itt voltak, velünk együtt éreztek, nemzetépítő munkát végeztek és lelkileg is hozzájuk idomultak. Ezért tartom én a magam részéről helytelennek az augusztus 1-i terminust.

A 4. §-ból még egy kitételt szeretnék törölni. Nevezetesen ebben a szakaszban az van mondva, hogy »aki megszakítás nélkül azóta ugyanazon felekezet tagja«, az kivételesen a 20 százalékából. Aki tehát közben a családi egység érdekében, amennyiben valamely keresztyén egyházba betért, de azután más vallású, de keresztyén nőt vett feleségül és annak a kedvéért, vagy azért, hogy ne legyenek különböző vallású gyermekek a családban, áttért más keresztyén egyházba, ez itt a törvényjavaslat szerint annak hátrányául szolgál, mert hiszen csak akkor számítatik a 20%-on kívül, ha ugyanannak a felekezetnek a tagja.

Tisztelettel kérem, méltóztassék ezt úgy formulálni, hogy az »ugyanannak« szó kimaradjon és e helyett tétessék az, hogy: »és azóta állandóan keresztyén vallásban él«. Azt gondolom, hogy ebben nincs igazságtalanság, de mindenestre végtelen sok keserűséget eloszlatna. Már pedig, néze-

tem szerint, minden törvénynek az a kötelezettsége, az a célja, az a hivatása, hogy — mint ahogyan ennek a törvényjavaslatnak a címe is mutatja — bizonyos eltolódott egyensúlyt állítson vissza; minden törvénynek az a hivatása, hogy a lelki egyensúlyt is állítsa helyre és igazságtalanságot ok nélkül senkivel szemben ne gyakoroljon.

Eppen ezért tisztelettel kérném, hogy 4. §-ra vonatkozó ezen megjegyzéseimet az igazságügyminiszter úr ő nagyméltósága méltassa figyelmére és ha esetleg ebből a törvénytörzsből bármi oknál fogva ezt törölni, ezen másítani már nem lehetne, akkor a végrehajtási utasításban méltóztassék gondoskodni arról, hogy itt ezek a félreérthető és félremagyarázható jelenségek kiküszöböltesse.

Egyébként még csak egyetlen megjegyzésre szorítok. A levelek egész tömegét kaptam azóta, amióta ez a törvényjavaslat megjelent, és amint látom, a legtöbb levélíró félreérti ennek a törvénynek a tendenciáját. Mind azon panaszkodik, hogy ha már áttértünk keresztyén vallásra, miért utasítanak bennünket vissza ismét a zsidóság keretébe. Hát ez egészen téves, mert itten a keresztyénné létel tényét ez a törvényjavaslat abszolúte nem érinti: aki egyszer megkeresztelkedett, az keresztyén, bármelyik ágazatába tért is be a keresztyén közösségnek. Itt egészen másról van szó. A 4. §. világosan kimondja, hogy bizonyos kamarákban a zsidóság létszáma csak akkor érheti el a 20%-ot, ha ilyen és ilyen feltételeknek az ő eddigi magatartásuk megfelel. Eppen ezért nagyon kérném tisztelettel azt is, hogy ő nagyméltósága, az igazságügyminiszter úr majd az összefoglaló beszédében térjen ki erre is és nyugtassa meg a nyugtalankodó közönséget.

Egyébként a törvényjavaslatot elfogadom.

RAVASZ LÁSZLÓ

REFORMÁTUS PÜSPÖK

felsőházi beszéde 1938. május 24-én

»...Nagyméltóságú Elnök Úr! Mélyen t. Felsőház! (Halljuk! Halljuk!) Minél bonyolultabb egy kérdés, akár azért, mert nehéz maga az a valóságdarab, amelyet jogszabállyal szabályozni kíván, akár azért, mert erőteljes és tömeges érzelmek fűződnek hozzá, szükséges az, hogy az országgyűlés felsőháza, a maga hűvös tárgyilagosságában a közéleti hullámzásoktól és idegizgalmaktól bizonyos mértékig távolabb állva, nyugodtan és alaposan nyilvánítson véleményt ezekben a kérdésekben.

Mint törvényhozó, magam is érzem annak a szükségét, hogy vitás kérdésekben világos állást foglaljunk. Nem azt jelenti ez, hogy mindenestől fogva egyik vagy másik párthoz csatlakozzunk. Ezzel személyileg nem is áltatom magamat. Az objektivitásnak megvan mindig az a fájdalmas következménye, hogy a szenvedélyesen gondolkodó emberek rögtön egyetértenek abban, hogy az objektív véleményt kárhóztassák és mondóját megítélik.

Éz a kérdés, amely itt előttünk fekszik, ez a törvényjavaslat csakugyan nehéz kérdést tárgyal. Magyarországon a zsidókérdésnek százesztendős nyílt története van, de a lapprangó története ennél sokkal régiebb. (Úgy van! Úgy van!) Magyarország azonban a zsidókérdésben nem az egyetlen ország, ahol e felett tusakodnak. A zsidókérdés az-emberiségnek több mint kétezer esztendős komplexuma, egyszersmind sorskérdése. Egy nagy ügy, amelyet még csak ezentúl fognak megoldani, és még nagyon sok szenvedés, nagyon sok küzdelem, nagyon sok kísértés fog hozzájárulni ahhoz, hogy ez valamikor megoldassék.

Azok, akik a törvény ellen szólnak, hivatkoznak végső, mindenki által tisztelt, örökkévaló eszményekre, az emberiség örökérvényű követelményeire, az emberi méltóság fenntartására, hivatkoznak a szabadság és a jogegyenlőség nagy elvére, hivatkoznak az egyén örökkévaló jogaira és az

emberi méltóság mérhetetlenségére. Azok, akik mellette vannak a törvényjavaslatnak, szenvedélyesen hivatkoznak a nemzeti szolidaritásra, a népközösségre, a rendre, a biztosságra, a nemzet faji és egész konstitucionális átlátszóságának és tisztaságának nagy érdekeire. Ezen az alapon nehéz is volna a kérdést eldönteni. A mérleg nyelvét végül is eldönti a mai napokban egy igen aktuális, igen egyszerű politikai megfontolás: az tudniillik, melyik a jobb, az-e, ha nem fogadja el az országgyűlés ezt a törvényjavaslatot, vagy pedig az-e, ha elfogadja ezt a törvényjavaslatot. Meggyőződésem szerint ennek a törvénynek elfogadása nemcsak az ország békéjét és nyugalomát és biztonságát szolgálja, hanem javára válik végeredményben éppen azoknak, akik elfogadása ellen, — elismerem, teljes joggal — de hevesen tiltakoznak. Nem lehet azt az egyszerűnek látszó megoldást elfogadni, hogy demagógiával nem lehet bizonyos százalékra megalkudni, azoknak fenyték, lánc és korbács kell. Ezzel az érdekes gondolatmenettel forradalmak előtt nagyon elbizakodott hatalmasságok és fejedelmek szokták magukat bízni s későn látják be, hogy a forradalmakat és kirobbanásokat kivédeni bölcs és előrelátó intézkedésekkel lehet csupán. És ha itt ebben az esetben nem is szabad és nem is lehet forradalmi megmozdulásokról beszélni, egészen bizonyos az, hogy a nemzet nyugalomának, a közéleti atmoszféra könnyűségének, egyenletességének semmiesetre sem válik javára az, hogy ha egy olyan erőteljes érzést, mint amilyen például az antiszemitizmus, egyszerűen erőszakkal próbálnának visszanyomni. Az erőszakkal visszanyomott érzések mindig indokolatlan feszültségre vezetnek. Különbösen is, ha az ember nyugodtan hallgatja a vitát, azt kell megállapítania, kissé nagyobb az izgalom ennél a kérdésnél, mint amennyit megérdemel. A vita során a legragyogóbb ellenzéki beszéd elmondója, Láng Lajos ő méltósága mondta azt, hogy nem is a törvény ellen van neki kifogása, hanem a törvény indokolása ellen. A törvény indokolása nem parancs és nem akarat. Ha pedig a törvény ellen magában véve nincsen kifogása, akkor igen könnyű elválasztani a kérdést és az indokolás egyik-másik tétele felett akadémikus

eszmecserét folytatni, de magát a törvényt e miatt megakadályozni nem szükséges.

Az is szóba került az egész vita anyagában, hogy ez körülbelül 16.000 ember existenciáját érdekli és ingatja meg. Magam is azok közé tartozom, akik mélyen átérzik a felelősséget ezért a 16.000 magyar existenciáért. Én azonban azt hiszem, akármilyen szegények vagyunk is, Magyarországnak még van annyi gazdasági ereje, hogy ezek az emberek utcára ne kerüljenek s békés, biztos családi otthonból hirtelen el ne proletarizálódjanak. Nem is gondolom, hogy törvényhozási intézkedés kellene hozzá; meg vagyok győződve, hogy a legtöbb gazdasági vállalkozásnak van olyan rejtett vagy nem rejtett tartaléktőkéje, amelynek terhére ezt a kérdést egy bizonyos formáig megnyugtatólag meg lehetne oldani.

Nagyon örültem azoknak a gondolatoknak, amelyekkel Raffay Sándor ő excellenciája is, de meg mások is a vita során hangsúlyozták azt, hogy ez a törvény az egyházak belső jogrendszerét egyáltalán nem érinti. Ez az egyházat érdekli pásztori és missziói szempontból. Erről majd fogunk beszélni. Egyáltalán nem érinti azonban azt, hogy Magyarországon ki keresztyén és ki nem. Azt, hogy ki tartozik hozzá a keresztyén egyházhoz és ki nem, a már régen megállapított közjogi formák előfeltétele után mindenkinek a lelkiismerete és az egyház élő ura dönti el. Szeretném tehát innen sok embernek izenni, keresztyén embernek és izraelita embernek egyaránt, hogy ne aggodalmaskodjanak egy pillanatra sem, mintha ez a törvény — amint Lőw Immanuel ő méltósága mondta délelőtt — beleszólna az egyház szakramentumának hatékonyságába és azt megértetlenítene, hogy ezáltal kétféle jogállapot következne be egy emberre s valaki egyházi vonatkozásban keresztyén, polgári vonatkozásban zsidó lehetne; hogy el volna képzelhető olyan helyzet, hogy például állami törvény értelmében zsidó olyan férfiú, aki valamely keresztyén felekezetnek a lelki pásztora. Ilyen összeütközésről szó sincs, erről nem is lehet beszélni, mert hisz arról van szó, hogy bizonyos számú keresztyén és izraelita vallású magyar ember micsoda elvek szerint osztatik be olyan kategóriákba, amelyek a nemzeti jövedelem eloszlását és a nemzeti munka-

mező felosztását kívánják szabályozni. Az a keresztyén lelkipásztor tehát, aki talán 1919 után tért át és most egyik keresztyén felekezetnek a lelki pásztora, — nem tudom, van-e ilyen — ebben a hivatalában holtig megmaradhat, ha azonban részvénytársasági igazgató lesz, vagy pedig elmenne színésznek, akkor felbukkanna az a kérdés, hogy a tiszteletdíja felvételénél, vagy pedig a kamarába való belépésénél ő milyen kategóriába számítandó. (Úgy van!) Egyébként, ha ő egyháza körén belül marad s ott éli le a maga életét, soha semmiféle külső sérelem őt nem éri. (Úgy van!)

Épp azért, mert — hogy úgy mondjam — egy világi vonatkozást szabályoz ez a törvény, vagyis a munkamezőknek és jövedelmeknek igazságosabb felosztását, szeretem hinni azt, hogy ez csak első lépése egy egyetemesebb, általánosabb, másokra is és lassanként mindenkire kiterjedő törvényhozási programmnak. Mégis sajnálatosnak tartom, hogy zsidó származású magyar emberekre vonatkozólag, nem vallásukkal összefüggő vonatkozásokban, olyan rendelkezéseket kell kiadni, amely vallásos hovatartozásukat veszi alapul. Sokkal jobbnak tartottam volna én is, ha például az indigenátust vették volna alapul és erre építették volna fel a törvény rendelkezését, de nem tudom e pillanatban, hogy ez lehetséges volt-e, elvégre a törvényhozás mindig egy gyakorlati aktus is, egy konkrét helyzet megoldására való és egyáltalán nem kíván elméleti alapon eljárni.

Szükségesnek tartom hangsúlyozni, hogy ezzel a törvénnyel az országgyűlés nem egy vallásról mond ítéletet, nem egy vallás elleni kifogásaiból indul ki a törvény meghozásával, mert ha abból indulna ki, nemcsak egy néhány életpályára terjesztené ki a törvény keretét. Hogy nem onnan indul ki, azt abból is lehet látni, hogy akkor nem a négyszeresében állapította volna meg a részvételi kontingenst. Bármely kisebbségi csoportra, legyen az vallás vagy nemzetiség, nem tartozik a legkedvezőtlenebb megoldások közé, ha országos arányszámának négyszeresében engedik valamely közületi jogban vagy területben érvényesülni.

Ennek a törvénynek tárgyalásánál azonban lehetetlen

őzönnyos elvi alapokra vissza nem menni és magáról a zsidókérdésről is nem beszélni. (Halljuk! Halljuk!)

Magyarországon mindig hiba volt az, hogy valami rosszul értelmezett udvariasság visszatartotta az embereket attól, hogy kényes kérdésekről beszéljenek. Ennek valószínűleg az volt az oka, hogy kényes kérdésekről rendszeresen indulattal, gyűlölettel és szeretetlenül szoktak beszélni az emberek és amikor a közvetlen szembenállás az indulatosságot már a jó modor parancsánál fogva kirekesztette, maga a kényes kérdés is egy »arréton«, meg nem illehető, ki nem mondható kérdéssé vált. Állapítsuk meg azt, hogy a zsidókérdést az egész felvilágosodottság korszakában, amely a barokk vége felé kezdődött és a liberalizmus érájában, a háború előtt végződött, vallási kérdésnek tartották. Lessing »Bölcs Náthánja« a klasszikus példa erre a gondolatra. Ideje volna már a magyar köztudatnak kiábrándulnia abból a gondolatból, hogy most a vallási közömbösség korszakában a zsidókérdés vallási kérdés.

Egy egyszerű példa meg fogja ezt világítani. Méltóztatnak tudni, hogy Erdélyben a XVI. századbeli vallásos reformációnak visszamaradt egy igen érdekes alakulata, tünete, az úgynevezett szombatosok szektája. Törzsökös, ősi székely emberek tartoznak ehhez a szektához. A XIX. században megszűnt már a teológiai öntudata és hagyománya ennek a szektának és vallási tartalmában tökéletesen eggyé lett az izraelita vallással, annak tanításait követte, annak vallását gyakorolta, közben pedig a szép, ősi, pompás, székely emberek művelték a magyar földet és dudolták hozzá az ősi héber zsoltárokat. Ha Magyarországon máról-holnapra félmillió ilyen szombatos székely ember támadna, zsidókérdés azért nem lenne, mert épp annyira közömbös volna az, hogy zsidó, mint ahogy közömbös az, hogy unitárius vagy református. Ha azonban ma Magyarországon mind a 443.000 zsidó áttérne a keresztyén vallásra és zsidó vallású egyén egyetlenegy sem volna többé, a zsidókérdés nemcsak hogy nem lenne megoldva, hanem valószínű, hogy még nehezebbé is válnék. (Úgy van! Úgy van!)

A zsidókérdés nem vallási kérdés, bár kétségtelen igaz,

hogy a vallásnak, nemcsak a zsidó, hanem a keresztyén vallásnak is nagy része volt abban, hogy a zsidókérdés mindmáig van és mindmáig megoldatlan.

Nem vallás a zsidóság. De akkor mi? A második felelet azt mondaná, hogy faj, illetve pontosabban, fajta. Ez közelebb jár az igazsághoz. A zsidóság csakugyan egy olyan fajta, amelynek éppen a fajisága rendkívül erős, nehezebben olvadó, különösen töle idegenfajtságuakkal keveredik úgy, hogy a maga faji tulajdonságait különös következetességgel megtartja. De azért faji elmélettel a zsidókérdés nincs megoldva. Hiszen Palesztinában a cionista zsidó államnak a fajrokon arabokkal kell élet-halálküzdelmet vívnia és az arab antiszemitizmus vérrrel és vassal támadja legközelebbi fajrokonát, magát a zsidót.

Azt hiszem, hogy a zsidóság gyökerében egy történelmi helyzet, történelmi adottság, egy olyan tényező-dék, amely az emberi művelődés során állt elő, itt görcsölődött össze és feloldhatatlannak látszó komplexusként kísért tovább az emberi művelődés életében. Méltóztassanak elgondolni, adva van ezelőtt évezredekkel egy rendkívül erős fajiságú, lobogó népi, nemzeti öntudatú embercsoport, nép, amelynek vérévé vált, egzisztenciális meggyőződése a kiválasztottság. Ez együtt nő a maga népi Istenével és nő vele együtt a maga életigényével. Óriási szenvedések és törések után nemzetállami mivolta egészen sajátos alakot vesz fel: diaszpórává válik, amely finom, de elszakíthatatlan szálakkal egy ősi létezőhöz, sporangiumhoz van fűzve, abból táplálkozik — a jeruzsálemi nagy életközpont, a zsinagógához. Innen ezer és ezer kis és nagy expozitúrában az egész hellénista műveltség területét behálózzák, ebből a központból igazgatódik mindegyiknek az élete. Különválnak a római birodalom jogi testéből, mellette párhuzamosan bizonyos büntetőjogi kiváltságokat gyakorol, és az egész — bár láthatatlan az összeköttetése — egyetlen élő szervezet.

Es akkor jön Titus és szétöri ezt az ősi létezőt, a jeruzsálemi centrumot. Amikor megy haza triumfusi útján, mindenütt fel van írva a három végzetes betű, H. E. P.: »Hierosolyma est perdita«, Jeruzsálem elpusztult. Ez a három betű egy szóval mondva: »Hep«, kétezer év óta az

örök támadó antiszemitizmusnak a csatakiáltása. Ezzel a gyökere kitépve, egy nemzet széjjelszóratik az emberiség egész testébe. Összetart hagyományai révén, bizonyos vonatkozásban nyelve révén, összetart vallása révén, közös emléke és közös egy nagy reménysége. A »diaszpóra-Izrael« egy élő szövedék, de annyi meg annyi nemzetállam testében van szétszórvva és így egy világtörténelmi szükségyszerűséggel kell számolnia: mit csináljon? Tépje ki magát és állítsa fel újra ősi dicsőséges nemzetállamát, vagy pedig olvadjon be mindegyik diaszpóra annak a befogadó nemzetnek a testébe, amelyhez területileg tartozik? *Igy lesz tehát a zsidóság terület, állami szervezet nélkül élő egységes népi közösség, a faj, a hagyomány és a hit szálai- val összetartott diaszpóra-nemzet a nemzeti államok testében.*

Ebben én nem véletlent látok. Meg vagyok róla győződve, hogy ez egy felsőbb kéznek az intézkedése és a nevelő munkája és meg vagyok róla győződve, és ez a legfontosabb, amit itt akarok hangsúlyozni, — hogy ennek a helyzetnek, világtörténelmi adottságnak egyetlenegy helyes megoldása van: a teljes asszimiláció. Az az emberi európai művelődés, amely kétezer esztendő alatt számtalan nemzetet olvasztott be, — az iskolában halljuk csak a nevüket — be kellett volna, hogy olvassza ezt az egészet behálózó élő diaszpóra nemzetet is. Nem tette. Vítakérdése lesz sokáig a történelemnek: ki a hibás benne? Ennekem az a meggyőződésem, hogy ebben éppen olyan hibás a kizárólagos, magát betokozó, a világtól elkülönítő zsidóság, mint ahogyan hibás az elzárkózó, az idegent magával szembeállító és vele szemben oktalan ellenszenvet tápláló egyetemes keresztyén művelődés.

Hogyha tehát egy ilyen élő szervezet a zsidóság, akkor azt is meg kell állapítani, hogy minden nemzet területén az ott lévő zsidóság különböző képet mutat abból a szempontból, hogy mennyire ment előre az asszimiláció útján. Ez az út hosszú, változatos út. Vannak benne nagy előretörések és visszaesések, lehet mesterségesen hátráltatni és lehet neveléssel fokozni, azonban kétségtelen dolog, hogy ennek a beolvadási folyamatnak olyan különböző fázisai vannak, amelyek a nemzettesthez, a nemzeti lélek-

hez való viszonyulást egyes esetekben egészen másként állapítják meg és mutatják. Emiatt az állandó beolvadási folyamat miatt, amely a zsidóságnak, hogy úgy mondjam, az ad intra mozgása, lehetetlen vállalkozás a zsidóságról végleges és egyetemlegesen érvényes ítéletet mondani. Dialektikus a lénye magának a zsidóságnak. Ez azt jelenti, hogy egymással ellentétes ítéleteket kell mondanunk, hogy a természetét valamiképp megközelítsük. Láng Lajos ő méltósága a délelőtt egy egész marékra való ilyen ellentétes, dialektikus ítéletet sorolt fel, amelyek mind igazak, mert, ismétlem, az asszimiláció szinte láthatatlan és felmérhetetlen fokozatainak a távolságától és különbségétől függ mindenik. Mondja valaki azt, hogy nem magyar a zsidó: akkor joggal elő fogják hozni negyvennyolcas honvédeiket, előhozzák hősi halottaikat, a lövészárkokban megmutatott bajtársi érzületet és bátorságot. Magyar a zsidó, állítja valaki, még azt is hallottam, hogy a református felekezet mellett a legmagyarabb felekezet a zsidó. *Uljön csak be egy Nyír-egyházára menő harmadosztályú kocsi, amelyben 60–70 hernyósapkás, kaftános zsidó van, akinek a szájában habzik a jiddis, kérdezze meg magától: ez a magyar, ez Árpád népe, ez Arany János népe? (Élénk derűltég és taps.)* Nem ver gyökeret a zsidó, bujdosó örök Ahasvér, mondja az egyik felfogás; nos: meg lehet mutatni a Tisza-Duna-közén, a Dunántúlon száz-kétszáz esztendeje ott lakó zsidó-vallású földbirtokos családokat, akiknek az a föld csakugyan egész világuk és erkölcsi létük alapja, amelyhez hűek voltak és amelyet megszolgáltak. *Mondja valaki azt, hogy a zsidó éppen olyan letelepülő magyar, mint bármely más magyar, akkor rá lehet mutatni a vándor nemzetközi vigécre, aki a világon mindennel kereskedve, a világon mindent exportálva fél emberöltő alatt több országban, több földrészen keresztülmenve, csakugyan örök vándor, aki mindig ott talál otthon, ahol a legjobban megy a dolga (Ugy van! Ugy van!) és meg kell mondanunk, hogy Magyarországy azok közé a jó földek közé tartozik, ahol tényleg általában elég jól megy a dolga. (Ugy van! Ugy van!)*

Nem lehet tehát a zsidóságról egyoldalúan sem az egyiket, sem a másikat állítani. Amilyen igazságtalan dolog a szélső jobboldaltól, megfogni az asszimiláció kezdetén

álló egyént, — most asszimiláció alatt főképpen a lelki asszimilálódást értem — s azon keresztül itélni meg mindenkit, aki ehhez a nagy diaszpóra szövedékhez tartozik, éppen olyan téves védelem az, ha a teljezen asszimilálódott, lélekben, erkölcsben egészen áthasonult zsidó ember magából, vagy hozzá hasonló társából kiindulva, olyan elbánást követel az asszimiláció kezdetén álló egyéneknek, amelyet ő magára megérdemel s amelyet neki minden igazságos nemzet tisztelettel és szeretettel ki is utal.

T. Felsőház! Csoda-e, ha egy nemzetben, amely kétezer esztendőn keresztül ilyen történelmi helyzetben él, ez az állapot bizonyos lelkeséget, bizonyos minőséget teremt. Hiszen ha nem teremtene, ez merőben elképzelhetetlen kivétel volna. Eppen azért, mert ember, kellett, hogy bizonyos habitus, bizonyos népi karakter kialakuljon a zsidóságban ilyen történelmi adottságok mellett. Természetes dolog, hogy aki ilyen életformák között él, az nem lehet vitélő renden élő nemzet, nem lehet földbirtokos, annak szükségképpen kereskedőnek kell lennie. A diaszpóra és a világereszkedelem egymást feltételezi és nem tudjuk, hogy melyik az előbbi és melyik az utóbbi. A diaszpóra sokszor olyannak látszott, mintha egyetlen óriási üzlet, cég volna, amelyben az egyes helyi csoportosulások csak a mindenkori fiókok egymással kapcsolatban állók. Csoda-e, hogy egy ilyen az egész nemzetközi társadalmon keresztül húzódozó szövedék a kereskedelem fő árucikkéül, legfőbb tárgyául a pénzt találja, ezt a legkisebb helyen legtöbb energiát, legtöbb munkát, legtöbb erőt hordozó cseretárgyat és ezáltal a nemzetközi tőkeképződésnek és hitelnek lesz ura és gazdája? *Csoda-e, hogy egy ilyen népközösséggel szemben idegenkedő és elzárkózó befogadó nép művelődése szükségképpen olyan felfokozott, erőteljes iparkodást hoz létre bennük, amelyet csak a fűrókagylókban lehet látni, amelyek akkor élnek, ha a tengeralatti cölöpöket keresztül-fúrják? A csiga, amely csendesen mászik, nem fúrja keresztül a falevelet sem, de a fűrókagyló átúrja a cölöpöt, mert mindegyiknek mást ír elő az önfenntartása. Természetes dolog, hogy ez a diaszpóra szövedék a fennálló százados társadalmi rend réseit, nyílásait kereste, mint az ampelopstis, mint a repkény, mint minden küsző növény,*

hogy gyökeret verjen benne, hogy viharban, vészben megálljon. Ezért szoktak az ellenkező véleményen levők csodálkozni azután azon, hogy mennyire destruáló törekvése van ennek a fajtnak. Ez nem destruálni akar, eszeágában sincs a destrukció, mint program. Ez adottságból folyik, mert élni akar és ha azt akarjuk, hogy ez az élet ne legyen destruáló élet, akkor arra kell törekednünk, hogy más viszonyba hozzuk a kettőt, a zsidóságot és a befogadó népet egymással.

Az is természetes dolog ebből a tételből kifolyólag, hogy ez a népközösség szükségképpen intellektuális pályára ment, intellektuális síkon mozgott, értelmiséggé vált. Ne feledjük el, hogy egész lelki világa gyökerében a betű, a könyv áll. Egy könyv-vallás, a tóra az, amelyből állandóan táplálkozik. Legfőbb irányítója évezredekken keresztül az írástudó volt. Az írástudó kázusokkal, kazuisztikával kormányzott, tehát tételes jogeseteket alkalmazott. Lehet csodálkozni azon, hogy a kázusok keresése és a kázusok elől való megmenekülés egész népi ösztönné változott a zsidóságnál?

Az is tökéletesen világos dolog az elmondottakból, hogy az asszimiláció nemcsak minőségi kérdés a népösszeolvadásoknak nagy kémiájában, hanem mennyiségi kérdés is. Nem tudom most már bizonyosan, hogy Széchenyi István mondotta-e és hol és mikor mondotta, hogy egészen különböző dolog, ha egy üveg tintát a tengerbe öntök, vagy pedig egy tál levesbe. Ezer magyar család asszimilál talán egy idegen családot. Ez nemcsak a zsidóságra, hanem mindenkire áll, ahol asszimilációról van szó és ránk is áll akkor, amikor a mi asszimilációról van másutt szó. Egy bizonyos mennyiségű befogadó nép asszimilál ennyi, meg ennyi idegent. De ennél sokkal többet, tízszerre, százszorosa többet egyáltalán nem asszimilál. Már most, miután a zsidóság, amint mondtam, tökéletesen intellektuális népréteg, az ő asszimilációja tulajdonképpen csak a középosztályban, csak az értelmiségi osztályban történhetik meg. A zsidóság lélekszáma és a magyar *értelmiség* lélekszáma pedig olyan arányt mutat, amelyből nem vonhatunk messzemenő következtetéseket a hirtelen való és abszolút asszi-

milációra. Aggódní lehet a felől, hogy vajjon nem a magyar középosztály asszimilálódik-e, ami — ugyebár — nem tartozik a nemzetnek céljai közé.

Az asszimiláció tehát szükségképpen magával hoz egy gondolatot, azt, hogy ahol elégtelen az asszimiláció, ott a cionizmus gondolata kell hogy életbelépjen. A cionizmus alatt azonban nem azt értem, hogy az Magyarországon építse meg és gyökereztesse meg az önálló nemzetiségi zsidóságot, hanem azt értem, hogy az ország határán túl valahol egy erőteljes új nemzeti államot létesítsen. Minden olyan törekvés tehát, amely a zsidóságot az intellektuális pályáról más pálya felé tereli, ez által rétegeződést létesít benne is, elősegíti azt, hogy ne csak a középosztály asszimiláljon, hanem asszimiláljon a földműves, a kisiparos, a munkás is, — magának a zsidóságnak válik a javára, Mert ha minden zsidó ügyvéd és színművész lesz, akkor századokkal később fog bekövetkezni az asszimilálódás. Ha azonban aránytalanul több lesz más foglalkozású is benne, sokkal nagyobb területen történik meg az érintkezés, sokkal biztosabb és teljesebb lehet az asszimiláció. Csak azt nem tudom elfogadni, ismétlem, amely egy, az ország határán belül levő cionista nemzetiségű alakulatot próbál felállítani és megszervezni.

Akármit mond erre vonatkozólag a régi liberális doktrína, ma már minden értelmes ember látja, hogy párszáz esztendő óta az országokat nem annyira karddal foglalják el, hanem bevándorlással és szaporodással. Magyarország karddal foglalt el egy országot, és annak nagy területeit elvesztette azáltal, hogy bevándoroltak ide olyanok, akik tele tudták szülni azt a területet. (Úgy van!) Ez a tapasztalás kell hogy minden okos, józan gondolkodású magyar emberben azt az elhatározást erősítse, hogy az asszimiláció korrelatívumául elfogadjuk ugyan a cionizmust, de cionizmust csak az ország határán túl.

T. Felsőház! Azokat, amiket elmondottam, kissé rendszertelenül, (Halljuk! Halljuk!) de mégis arra törekedve, hogy egy alapgondolatból világítsam meg és vezessem le a zsidókérdést, megtoldom azzal, hogy egy-két gyakorlati következtetést vonok le a magyar életnek különböző ágaira. (Halljuk! Halljuk!)

Először is szükségesnek látom itt hangsúlyozni azt, hogy bármilyen divatos eszmeáramlatokkal szemben a keresztyén egyház soha le nem mondhat a zsidósággal szemben a maga missziói hivatásáról és parancsáról. Nem képzelek a keresztyénséggel ellentétesebb gondolatot annál, mint amelyik azt mondja, hogy nem szabad a zsidókat beengedni a keresztyén anyaszentegyházba. Jó korán ki akarom jelteni, hogy a keresztyén egyház Jézus Krisztus missziói parancsán épül fel, amely hangzik: »Menjetek el és tegyetek tanítványokká minden népeket.« Sehol a Szentírásban, sehol a Kijelentésben sohasem láttam egyetlenegyszer sem azt, hogy tegyetek tanítványokká minden népeket, csak zsidót ne. Sőt Szentírásban és Kijelentésben újra meg újra azt láttam, hogy az Evangélium Istennek hatalma először zsidónak, azután görögnek. A keresztyén egyház sohasem fog lemondani a maga missziói parancsáról, bármely divatos fajteória kedvéért. De ugyanakkor a keresztyén egyház hangsúlyozza azt, hogy a lelkek megnyerésénél őt nem asszimilációs törekvések vezetik, hanem az örökké való Evangéliumnak a parancsa. Nem azért kereszteszünk meg egy lelket, hogy az asszimilálódjék egy klubhoz, hanem azért, hogy asszimilálódjék Krisztushoz. Eppen ezért a keresztyén egyházak súlyos mulasztást követtek el akkor, amikor minden kritika nélkül, kellőleg meg nem vizsgálva az áttérés motívumait, vették át a jelentkező zsidó vallású embereket és azt mondták: a ti asszimilációtoknak az ügye el van intézve. Ezzel lehetőséget nyújtottak arra, hogy sok ember ne Krisztusért, hanem egyebért jöjjön a keresztyén egyházba. Természetes tehát, hogy az ilyen embereket csalódás fogja érni. Aki Krisztus Anyaszentegyházába előnyért megy, az egészen bizonyos, hogy csalódik, (Ügy van!) mert amikor Krisztus Urunk alapította egyházát, nem ígért semmiféle előnyt, sem recepciót, sem asszimilációt, hanem azt mondta, hogy vegyétek fel az én keresztemet, ürítsétek ki azt a pohárt, amelyet én kiürítettem. Ő szenvedést ígért s aki ő érette ment a keresztyén egyházba, annak megadatik tapasztalni azt, hogy Krisztus szótartó Úr. Amit ígér, azt adja: lelket ad, de ezzel a lélekkel sokszor mártírumságot ad. A keresztyén egyházak tartsanak bölcs mérsékletet a zsidók

átvételében. Van nekünk elég sok rossz keresztyénünk a saját magunk fajtájából, miért hozunk a zsidó atyáinkfiak közül nagy importot?

A másik dolog a lelkek hangulatára és békéjére vonatkozik. En fájdalommal látom azt, hogy ebben a nagyon fontos, nagyon erős, az emberi élet végső pontjait érintő vitában milyen kevés önismeretet és bűnbánatot tartottunk mindkét részről. A keresztyének újra meg újra vegyék revízió alá, vajjon idegenkedésük nem megy-e át túlságos hirtelen ellenszenvbe, és ellenszenvüket illetéktelen kezek nem gyűjtják-e gyűlöletté? A gyűlölettel félni kell, mert megaláz és kisebbé tesz. Akit nem szeretünk, azt nem tudjuk megismerni, akit nem ismerünk meg, azt félreismerjük. Ha félreismerünk valakit, akkor nem tudjuk szeretni. Amint igaz az, hogy szeretni csak azt lehet, akit ismerünk, éppen olyan igaz az, hogy ismerni csak azt lehet, akit szeretünk.

A második dolog pedig az, hogy milyen kevés bűnbánatot és önismeretet tanúsít ebben a kérdésben a zsidóság. Úgy gondolja, hogy ez egy nagy per, amelyet egy ragyogó ügyvédi replikával meg lehet oldani. Formális igazságot keres benne, beleévdött a lelkébe és vérsejtjeibe, hogy ő ártatlanul szenved. Az emberek butasága, irigysége és gonoszsága az, ami miatt szenved ő, az ártatlan, a tiszta, a büntelen.

(Az elnöki széklet Beöthy László foglalja el.)

Nem. Amíg itt, ezen a jogcímen mozog a zsidóság nagy önvédelme, addig a zsidókérdés a megoldáshoz közelebb nem jön, mert ezzel a gondolkodásmóddal saját magát lovalja bele a méltatlanul szenvedőnek lelki visszahatásaiba, próbál aktív vagy passzív ellenállással a kérdésem segíteni, ez pedig nemcsak fokozza, hanem ellenkező részről indokolja azt a polaritást és azt az ellenszenvet, amellyel vele szembe fordulnak. Azért *óva intem éppen a zsidóságot attól, hogy akár passzív, akár aktív ellenállással olyan magatartást tanúsítson, amely éppen érvet szolgáltat annak az irányzatnak, amellyel szemben védekezni kíván.* Szerettem volna, ha már rég meglátta volna maga, hogy egy állam rendjében nem lehet egy kisebbség olyan helyzetben, hogy a többség jogait és ingerenciáját gyakorolja.

(Úgy van! Úgy van! — Taps.) Ehhez nagy lemondás, szelidség és alázatosság kellett volna s amely pillanatban ezeket az erényeket mutatta volna meg, abban a pillanatban kiderült volna, hogy az ellenkező oldalon mennyi az igazság és mennyi a jelszó.

Ösi törvény az, hogy a rosszakért a jók szenvednek. Ez áll a zsidóságra nézve is. Az, *ami általában igaz a zsidóságra*, amint elmondottam, az egyes *zsidószármazású emberre nézve véres és fájdalmas igazságtalanság lehet*. Főlehajtvá hordozza a szenvedését, nem azért, mert felelős, mert osztozik a hibában, hanem azért, mert gondolja meg, milyen áldás, hogy vannak közöttük ártatlanul szenvedők is. Mi lenne, ha nem lenne egy sem? *Az ártatlan szenvedésnek kiengesztelő és jóvátévő ereje van.*

Olyan törvényt hozunk, amely sok zsidószármazású embernek — akár keresztyén, akár izraelita — fájdalmat okoz, a legmélyebb fájdalmat a legnemesebb és legjobb ilyen származású embernek. Mi, keresztyének, ezt ne felejtsük el, gondoljunk rájuk szeretettel s anélkül, hogy figyeltatnók vagy felkínálásával megsértenők őket, érezzünk gyöngédséget és érezzünk szeretetet irántuk. (Éljenzés és taps a baloldalon.) Nyerjük meg a zsidóságot, mint egyént, hogy küzdjön velünk együtt a zsidóság, a zsidó végzet, az emberiség zsidókomplexusa ellen, hadd oldódjék meg ez a régi sors, ez a régi kérdés és régi átok. Nekik is, nekünk is. ez az érdekünk. *A törvényjavaslatot elfogadom.* (Hosszszantartó élénk helyeslés, éljenzés és taps. Szónokot sokan üdvözlük.)«

RAFFAY SÁNDOR
EVANGÉLIKUS PÜSPÖK

felsőházi beszéde 1939. április 15-én.

»...Mélyen t. Felsőház! A miniszterelnök úr imént elhangzott beszéde után meglehetősen nehéz helyzetben van az ember, ha a bíráló bizonyos mértékét is gyakorolni kívánja a szőnyegen lévő törvényjavaslattal szemben. En mégis kénytelen vagyok néhány szempontot kiemelni, mert szükséges, hogy kiemeltessék éppen a közvélemény megnyugtatója érdekében. Az bizonyos, hogy nehezebben még ritkán született meg törvény, mint ez az úgynevezett zsidótörvény. A közvélemény minden része úgyszólván fel volt izgatva a javaslattal szemben, vagy mellette. Ez mutatja a probléma rendkívüli fontosságát, mutatja, mennyire belenyúlik nemcsak a nemzet közéletébe, hanem a magánéletbe és a családok életébe s az állampolgárok nagy részének egyéni és közéleti viszonyaiba is.

Ez a törvényjavaslat nem közömbös törvényjavaslat, sőt egészen és határozottan életbevágó. Ha azt a szempontot alkalmazzuk erre a törvényre is, mint amelyet minden törvényre alkalmaznunk kell, hogy csak arra a törvényre van szükség igazán, amelyet az élet hoz létre, akkor kénytelenek vagyunk megállapítani, hogy *ezt a törvényjavaslatot is az élet kényszerítette ki*. Úgy az igazságügyminiszter úr, mint a miniszterelnök úr is többször rámutatott arra, hogy a magyar nemzeti és gazdasági élet megbomlott egyensúlyának visszaállítása elodázhatatlanná tette ennek a törvényjavaslatnak benyújtását. Elismerem, hogy csakugyan szükség van ezen a téren nyugvópontra juttatni a háborgó kedélyeket és az örökké nyugtalankodó közéletet, azonban kettőt hangsúlyoznom kell. *Sohasem hittem el, hogy ezt a törvényt bármilyen külső behatás nyomása alatt készítette volna el a m. kir. kormány*. Nincs nekünk szükségünk külső nyomásra, nincs szükségünk külső példák utánzására, a magyar élet kitermeli a maga törvényeit, kitermeli az élet rendezésére szükséges szabályzatot. Ezt is az élet termelte ki. Azt sem hiszem el, hogy

a keresztyén ifjúság egy részének elhelyezkedése kényserítette volna a kormányzatot arra, hogy ezt a törvényjavaslatot meghozza. Meggyőződésem az, hogy a magyar ifjúság, általában a magyar eleme ennek az országnak akkor helyezkedhetik el igazán és nyugodtan, ha az ősi szentistváni határok visszatérnek. Ebben a csonka országban az elhelyezkedés hiánya állandó marad.

Azt gondolom azonban, hogy maga a zsidóság volt egyik oka annak, hogy ezt a törvényjavaslatot ide kellett hoznunk. Sokszor felvetették azt a kérdést, van-e zsidókérdés. Feltették 25 évvel ezelőtt, amikor a »XX. század«, az akkori liberális irányzatnak egyik legfőbb orgánuma körkérdést intézett a közélet embereihez, amelyben azt kérdezte, hogy van-e zsidókérdés. Erre a kérdésre én akkor azzal feleltem, hogy ha nem volna, akkor ezt a kérdést nem tették volna fel. Ha azonban eddig nem volt, akkor ennek a kérdésnek feltevésével a zsidókérdés tényleg szőnyegre került. Azóta szőnyegen is van. Nem ez indította meg azonban a zsidókérdést. A zsidókérdés sokkal régibb, visszanyúlik a keresztyénség előtti V. századig. A történelmi könyvekben a legelső nyoma ennek azt hiszem az, amit a bibliában olvasunk Eszter könyvében. Ott a következők állanak. »Igy szólt Hámán Ahasvérus királynak«: — tehát Xersesnek, aki öt századdal élt Krisztus előtt — »Van egy nép elszórva és elkülönülve a népek között országod minden tartományában, amely nép törvényei különböznek minden nemzetétől, a király törvényeit nem teljesítik, a királyhoz bizony nem illik, hogy így hagyja őket. Ha a király jónak látja, adjon írást, hogy el kell őket pusztítani.«

Itt indul meg a zsidókérdés, az elkülönülés tényén, a külön élet és a külön jellemet képező életmód és életfelfogás tényén. Ezt nem a mi országunkban, nem is a mi korunkban termelték ki. Évezredek óta él ez. Minket azonban különösen az érdekel, vajjon igazán idegen mintára foglalkozunk-e mi itt a zsidókérdéssel. Meg kell állapítanom, hogy ez a magyar történelemben nem új kérdés. A legelső nyomát Szent Lászlónál találjuk, az 1092-ben Szabolcs városában tartott zsinaton, ahol eltiltják a vegyes házasságokat, elrendelik a vasárnap kötelező megtartását, valamint eltiltják

zsidók számára a keresztyén szolgák tartását. Itt még igazán nincs zsidógyűlölet, csupán csak keresztyénvédelem és keresztyén állami berendezkedés. Kálmán király a zsidókat másképp szabályozta. Nem térhetek ki a történelmi folyamat minden egyes jelenségére, pedig rendkívül érdekes volna nyomon kísérni, hogyan jutottunk el egészen a mai napig. Az az egy bizonyos, hogy az Árpádok korában a zsidók jólétben éltek, kiváló és jövedelmező hivatalokat töltöttek be. Az azonban kétségtelenül túlzás, amit az újabban éppen napjainkban szinte tömegszámban megjelenő könyvek, röpiratok, levelek és nyilatkozatok tartalmaznak, mintha a magyar honfoglalásban zsidók is résztvettek volna. Óriási tévedés vagy szándékos félremagyarázás ez, mert a kazárok, akikre hivatkoznak, a nyolcadik törzsként szerepelhettek, azonban ezek Mózes-vallású nemzsidók voltak, akik az akkori idők szokása szerint éppen úgy, mint a római birodalom területén, a római császárság idején is nagyon sokan felvették a Mózes-vallást.

Ugyanilyen elbírálás alá esnek a szombatosok is. Ezekről is szó volt éppen, a napokban tartott bizottsági üléseken. Szombatosok ma Magyarországon úgyszólván alig vannak, talán 10–12 szombatos család lehet. 1588 körül Dávid Ferenc tanításainak túlhajtása következtében keletkezett a szombatosok szektája. Tudjuk, hogy Eössi András, egy székely főnemes volt ennek pátrónusa és megindítója, azután ennek fogadott fia, Péchy Simon, Bethlen Gábor kancellárja karolta fel ezt az irányzatot, I. Rákóczi György azonban letörte őket és kiűzte az országból. Ezután szétszórva Erdélyben itt-ott még mindig voltak szombatosok, gyülekezeteiket is alkottak, de 1867-ben, amikor meghozták a zsidók polgári egyenjogúsításáról szóló törvényt, az 1867: XVII. tc.-et, 39 család formálisan is zsidóvá lett, tehát egyenesen belépett a zsidó hitközségbe. Ma már azt hiszem, olyan kevesen vannak, hogy ezeket, mint külön magyar zsidókat kezelni alig lehetséges. De nem is fontos ez. Ránk nézve az a lényeges, hogy *itt kizárólag zsidókra hozunk törvényt*, tehát Mózes-vallású esetleges ősmagyarokra ez a törvényjavaslat az én felfogásom szerint természetesen nem vonatkozik.

hatik. Ha azonban mégis vonatkoznék, akkor olyan keveset érint, hogy erre a törvényjavaslatban alig lehet külön kivételt statuálni.

Nagy Lajos volt az első, aki a zsidókat kiüzte az országból. 1360-ban kiüzte őket, de ez az állapot csak öt esztendeig tartott, mert 1365-ben már visszafogadta őket, és pedig gazdasági okokból. Ez a történeti tény talán figyelemzetés lehet nekünk a tekintetben, hogy a gazdasági szempontokat ennél a törvényjavaslatnál egy kissé jobban mérlegre kellene tenni, nehogy úgy járjunk, hogy 4–5 esztendő múlva esetleg ezt a törvényjavaslatot is, éppen közérdekből, gazdasági okokból vissza kelljen csinálni. Ettől az időtől fogva, tehát a XIV. század közepétől fogva főnemesek és főpapok is együtt laktak a zsidósággal. Az együttlakás úgy történt, hogy amíg azelőtt egészen el voltak különítve, addig ezután a száműzött zsidók vagyonát, valamint sokszor bizony palotaszámba menő szilárd épületeiket is főnemesek és főpapok foglalták el s ezeknek birtokában akkor is megmaradtak, amikor a zsidók visszatértek. Ettől az időponttól kezdődik az együttlakás. Az bizonyos, hogy a mohácsi vész előtt az országban inkább azért foglalkoztak a zsidókérdéssel, mert a váмок, a harmincadok és általában a nemzeti, gazdasági téren mutatkozó hasznalhajtó foglalkozások nagyobb része a zsidók kezében volt. El akarták különíteni a zsidókat már a mohácsi vész előtt a vegyesházi királyok alatt azzal, hogy térdigérő köpenyben tartoznak járni, külön zsidósüveget viseltek, amely hegyes volt, vörös köpenyt, sárga folttal, amint azt a budai törvénykönyv 1420-ban megállapította. II. Lajos elengedte ezt az öltözetet, de még a mohácsi vész előtt egyes városok, mint Buda, Sopron, Kismarton, Tata, Székesfehérvár, nem engedték be a zsidókat a város falai közé. I. Ferdinánd volt az, aki elengedte a sárga foltot, viszont az ő utódja, Rudolf, kétszeres adót vetett ki és külön katonaadót rótt rájuk. III. Ferdinánd pedig 1647-ben egészen törvényen kívül helyezte őket, viszont azonban később ezt a tilalmat is visszavonták. I. Lipót elrendelte, hogy a királyi városokban nem szabad sem a vámot, sem az adót zsidónak bérelni vagy kezelni, úgyannyira, hogy a XVIII. század második felében, a vége felé, voltak

magyar városok, ahol egyáltalán nem lakhattak zsidók, pl. Kassán is. II. József enyhítette a sorsukat azzal, hogy sok tekintetben könnyített helyzetükön, viszont azonban korlátokat is szabott: nem lehettek keresztény emberek feletesei, nem tarthattak keresztény szolgát, csak a zsidó esküt tehették le, ez pedig nagyon nehéz eskü volt, amint azt Verbóczy Hármaskönyvéből is olvashatjuk, csak a zsidó negyedekben lakhattak, zsidó-jelvényt viseltek, a földesúr bármikor elkergethette őket, céh tagjai nem lehettek, külön adókat fizettek, úgynevezett taxa tolerantiae-t, amely néha igazán rendkívül nehéz és terhes volt, így pl. Mária Terézia 1749-ben 20.000 forintot, 1755-ben 25.000 forintot, 1813-ban pedig már 160.000 forintot vetettek ki a zsidókra évi katonaadó címén.

Amint tehát méltóztatnak látni, évszázadokon keresztül alig volt évtized, amikor a zsidókról újabb és újabb törvényt ne hoztak volna. V. Ferdinánd 1842-ben József nádor közvetítésére engedte el ezt a katonaadót és pedig elengedte úgy, hogy csak 1,200.000 forintot kellett fizetniök az összes zsidóknak az egész országban együttesen.

Minket azonban inkább az érdekel, hogy a XIX. században — mert sokszor hivatkoznak Kossuth Lajosra, Széchenyi Istvánra és a megújulás nagy törvényalkotóira — miként gondolkoztak a zsidókról. Az 1840. évi XX. törvénycikk korlátolt polgárjogot adott a zsidóknak, azonban a galíciaiaknak ezt a polgárjogot nem kívánta megadni. Az 1839/40-iki diétán Vas, majd Pest vármegye követe javasolta az egyenjogúsítást. Ezt Deák pártolta elvben, a rendek el is fogadták, a felsőház, illetve a főrendek azonban elutasították. Az emancipációs javaslatot voltaképpen Eötvös József báró kultuszminiszter képviselte, ő nyújtotta be és az ő támogatására fogadták el, Kossuth azonban különbséget akart tenni már akkor is a hazai és a galíciai zsidók között és éppen talán erre kellene ennek a törvényjavaslatnak is súlyt helyeznie, hogy a történelmi időkön át velünk együtt, történelmi folyamatokat átélő zsidóság és az 1914 óta beözönlött galíciai zsidóság között jogok tekintetében különbséget tegyünk.

Nevezetes, hogy a 40-es években a múlt században, tehát száz évvel ezelőtt bevándorlási törvényt sürgettek.

Nem volna-e célszerű ezt a törvényt is kiegészíteni bevándorlási szakasszal, amely az ideözönlést lehetetlenné tenné? Mert teljesen igaz, amit az igazságügyminiszter úr két beszédében, amelyet a képviselőházban tartott, kifejtett, hogy itt a környező népekre való hivatkozás, arra a bizonyos kétszázmilliót kitevő környező népességre való hivatkozás nem azt jelenti, mintha azok valamennyien zsidóellenes törvényeket hoztak volna, hanem azt jelenti, hogy abban van veszedelem Magyarországra nézve, ha esetleg az ott háborgatott vagy kiüldözött zsidók ide fognak ránk szakadni és szaporítják azt az elemet, amely a magyar nemzet szempontjából nem kívánatos és ebben a tekintetben ennek csakugyan gátat kellene vetni.

Az 1849-ik évi szegedi országgyűlés július 29-én kimondta, hogy a szabadságharcban érdemes zsidókat emancipálja, teljes polgárjoggal ruházza fel. En igen bölcsnek és helyesnek tartom azt az intézkedést, amely ebbe a törvényjavaslatba a felsőház albizottsága által javasolt szövegben bekerült, hogy az 1848-ik évben már itt lakott családok ivadékai a törvény kellemetlen hatásai, korlátozásai alól mentesüljenek. Itt csak egyet kérnék tisztelettel az igazságügyminiszter úr ő nagyméltóságától és a miniszterelnök úrtól, hogy miután ebben a bizottsági módosító javaslatban az a szöveg áll, hogy »akinek a szülei vagy elődei 1849 előtt már itt születtek«, és miután a születést igazolni ebből az időből az anyakönyvek hiánya miatt nem lehet, hogy e helyett az »itt laktak« szavak tételnének. Ez nem nagy differencia, de így a szakasz megvalósítható, míg a másik adat szerint aligha valósítható meg. Tisztelettel javasolnám, méltóztassék ezt elfogadni. Tudjuk, hogy 1867-ben egyhangúlag fogadták el azt a törvényjavaslatot, amely a zsidóságnak teljes és tökéletes polgárjogot ad. Nem is volt semmiféle nyugtalanság egészen odáig, amíg Németországban meg nem indult egy zsidóellenes mozgalom, amikor feléledt az úgynevezett antiszemitizmus. Istóczy Győző 1875-ben még csak a beözönlés ellen szólt a képviselőházban. Wenckheim akkori belügyminiszter kijelentette, hogy a kormány minden törekvéssel szembeszáll, amely nem tartaná tiszteletben a már egyszer megszerzett és megadott polgárjogokat. Ez tehát hivatalos ellenzése

volt Magyarországon az antiszemita mozgalomnak. Istóczy 1878-ban, tehát három esztendő mulva megalapította a nemzsidók szövetségét, tehát nem antiszemita szövetségnek nevezte, hanem csak nemzsidók szövetségének. 1882-ben javasolta az emancipáció eltörlését. 1883-ban alapította meg az antiszemita pártot. 1884-ben kulminált az irányzat. De hogy milyen kevés eredményt ért el, ezt mutatja az, hogy 1895-ben a XLII. törvénycikk a vallási egyenjogúság és viszonzosság törvényes elvét és gyakorlatát a zsidóságra is kiterjesztette és még az áttérést is megengedte, ami azelőtt Magyarországon egyáltalában lehetetlen volt. Ismét nyugodott ez a kérdés 1920-ig, amikor a numerus clausus törvényét hozták.

Ugyan mi okozhatta ezt a törvényt? Igen jól emlékszem arra, hogy amikor a világháborúnak vége volt és bekövetkezett a szomorú vöröskorszak, Magyarországnak talán leggyászosabb és legszegényetesebb korszaka, *többen azt a javaslatot tettük a zsidó vezető férfiaknak, hogy nyíltan, világosan és hivatalos formában keressék meg a módját annak, hogy a vörös uralomban irányítólag résztvevő zsidó elemekkel a szellemi, lelki, erkölcsi kapcsolatot teljesen megtagadják és éppen úgy a Galiciából akkor már hazai zsidóság saját hitelé és nyugalma érdekében is tiltakozzék. Meg vagyok arról győződve, hogy ha ezt a mi akkori jóakarató, testvéries és magyar lélekből fakadó javaslatunkat az izraelita hitközség vezetői és általában a zsidóság vezetői elfogadták volna, a numerus clausus törvénye se született volna meg, mert hiszen itt a magyar lélek az antiszemitizmust sohasem táplálta, erősítette és dédelgette. De vannak viszonyok és helyzetek, amikor kénytelen saját nyugalma és saját boldogulása érdekében olyan álláspontra helyezkedni, amely szembeállítja másokkal. En azt gondolom, hogy ha mindazokat a megoldási javaslatokat, amelyek ennek a nehéz helyzetnek, a zsidók gazdasági és közéleti térfoglalásának szabályozását illető helyzetnek szanálását előidézhetnék, elővonnánk, azt hiszem, olyan hihetetlen, a lélek tépelődését mutató és az önmagával belsőleg viaskodó emberi lélek kétségbeesését is vilá-*

gosan elénktárho képet kapnánk, amely szinte megdöbbeneti az embert.

En itt összeállítottam a zsidóktól és nemzsidóktól csak hozzám írásban beérkezett javaslatokat. Nem fogom ezeket ismertetni, csak megemlítem (halljuk!), hogy egymástól teljesen eltérő, tehát minden egyes esetben más-más szempontú megoldási javaslat van nálam nemzsidóktól 47 és zsidóktól 17. Ez is azt mutatja, hogy mennyire foglalkoztatja a lelkeket ez a javaslat.

En a bizottsági tárgyalásban a következőkről győződtem meg. A törvényjavaslat mostani formája nem képes elosztatni azokat a jogos, komoly aggadalmakat, amelyeket kifejeztünk és amelyeket táplálunk. Szerettem volna, ha módosítások történtek volna a mostani javaslaton, azokon a módosításokon kívül is, amelyeket a felsőház által kiküldött albizottság javasolt a bizottságnak, és amelyekhez jóakartu készséggel az igazságügyminiszter úr hozzájárult.

A. »visszazsidósítás« kifejezést az igazságügyminiszter úr nem fogadja el (Tasnádi Nagy András igazságügyminiszter: Nem is helyes!), de én azzal a ténnyel szemben, hogy már egy évtized óta keresztyén embereket most a törvényjavaslat zsidóknak minősít, igazán tanácstalanul állok. Úgy vagyok vele, mint Petőfi volt a feleségével, azt kérdezem: hát minek nevezzek? (Derűtség.) En ugyanis ezt nem tudom másnak nevezni, mint visszazsidósításnak, de ha más nevet adnának neki, én azt is szívesen elfogadom. Egy azonban kétségtelen: minket, a keresztyén egyházak embereit, rendkívül nehéz helyzetbe hoz ez a törvényjavaslat azért, mert a hozzánk tartozó, hozzánk idomult, a mi világnézetünket elfogadó és valló, a teljes asszimiláció készségét minden tekintetben kifejezésre jutató volt zsidókat, akik ma keresztyének, nem tudunk megvédelmezni egy törvénynek olyan káros kihatásai ellen, amelyekkel szemben megvédelmeznünk kötelességünk volna. Ezt érezni kell, mert ez nálunk olyan végtelenül nehéz feszültséget idézett elő, amelytől nem tudunk felszabadulni.

Legyen szabad megjegyezmem, hogy a törvényjavaslatot én azért tartom nagyon fájdalmasnak és aggasztónak, mert jobban szerettem volna, ha nem a zsidók ellen, hanem kizárólag csak a keresztyén magyarság mellett

szólana ez a törvényjavaslat, ha több volna benne a pozitívum és kevesebb volna benne a negatívum. Azt is szerettem volna, ha ez a törvényjavaslat nem vágná az asszimiláció útját, mert, sajnos, ennek a törvényjavaslatnak két nagy fogyatkozása van. Az egyik az, hogy a már asszimilálódni kész, vagy egészen asszimilált zsidók egy részét is elzárja a további, a nemzedékeikben, leszármazóikban folytatódó asszimilációtól, mert hiszen azt mondja, hogy ilyen és ilyen feltételek mellett gyermekeik nem tekinthetők keresztyéneknek, a másik pedig az, hogy ez a törvényjavaslat lezárja a további befogadás, tehát a további asszimiláció lehetőségét. Ezt én az egyházak szempontjából sem tartom semmiképpen sem előnyösnek és nem tartom megfelelőnek sem.

Ami a megadott államjogok megvonásának kérdését illeti, a miniszterelnök úr az imént elmagyarázta ezt a kérdést, erre a világeért sem akarok kitérni, egyet azonban még tisztelettel hangsúlyozni kívánok, azt, hogy ha a keresztyénség érdekében akar ez a törvény intézkedni, akkor a keresztyénség érdekeit minden tekintetben, tehát a zsidók jogos, természetes felvétele és beolvadása tekintetében is tartsa tiszteletben.

Egyébként a törvényjavaslatot a felsőház albizottsága által tett módosításokkal egészében elfogadom. A mai napon megkaptam azt a szöveget, amely a felsőház bizottságainak együttes jelentését tartalmazza, ebben azonban nélkülözők valamit és pedig a 16. §-hoz adott igazságügyminiszteri magyarázatot. Ez az én tudomásom szerint a következőképpen hangzik (olvassa): »A 16. §-ban nem parancsoló rendelkezés vétetett fel, hanem lehetőség.« — Tudniillik itt a gazdasági kérdésekről van szó. — (Tovább olvassa): »Annyit kijelenthetek, hogy természetesen a birtokpolitikai szükségességek korlátain belül a mintagazdasági szempont, a kiválóan kezelt birtok mindenesetre sokkal méltányosabb elbánásban fog részesülni, mint az olyan birtok, amelyet mindennapi módon vagy gyengén, rosszul kezelnek. Mindezt azonban össze kell kombinálni mindenkor azzal, hogy milyen igények lépnek fel, mert vannak olyan igények, amelyeket szintén lehetetlen elhárítani. A kormány mindezeket figyelembe fogja venni, mert minden intézkedését

a mezőgazdasági albizottság meghallgatásával, sőt ennek útján fogja végrehajtani. A törvény nem azt jelenti, hogy minden birtokot igénybe fognak venni, hiszen nincs is mindenütt igénylésre alkalmas személy. Én úgy emlékszem és úgy tudom, hogy ez így a bizottságban szöbakerült és tisztelettel kérném majd az igazságügyminiszter úr megnyugtató nyilatkozatát, hogy nem tévedek ebben a feljegyzésben.

Egyébként pedig azzal fejezem be felszólalásomat: lelkemnek bizonyos nyugtalanságával, bizonyos jogos aggodalmával fogadom el a törvényjavaslatot, ismétlem a módosításokkal, tehát nem a módosítások nélkül. Teszem ezt azért, mert bár nem elégít ki engem ez a törvényjavaslat, mégis a bizottsági tárgyalások folyamata alatt annyi jóakaratot, annyi megértést tapasztaltam *mind az igazságügyminiszter úr, mind a miniszterelnök úr részéről, hogy én teljesen megnyugszom az ő kezükbe letett törvény alkalmazásának majdan bekövetkező módszereiben.* Másrészt tisztelettel arra kérem az én zsidó, vagy zsidóból keresztényé lett polgártársaimat, elégedjenek meg most ezzel a törvényjavaslattal, nyugodjanak ebbe bele, a mai viszonyok között jobbat, többet kieszközölni, megállapítani nem lehet. Hiszem azonban, hogy ennek a végrehajtása folyamán az emberiség, a józan állampolgári körültekintés és az állam vezetésével megbízottak nagy erkölcsi és állampolgári felelőssége meg fogja találni azokat a módokat, amelyek lehetőleg kevesbítik az egyéni és a családi keserűségeket. *A törvényjavaslatot a bizottsági módosításokkal elfogadom.*«

SERÉDI JUSZTINIÁN
BIBOROS HERCEGPRIMÁS

felsőházi beszéde 1939. április 15-én.

»... Nagyméltóságú Elnök Úr! T. Felsőház! Az előttünk fekvő törvényjavaslatnak — indokolása szerint — kettős célja van: az egyik az, hogy a belföldi zsidóságot az élet bizonyos terein országos arányának megfelelő mértékben visszaszorítsa, a másik pedig az, hogy a külföldi zsidóságnak hazánkba való beözönlését, illetőleg beszivárgását megakadályozza.

Ha a törvényjavaslat csupán a zsidók magyar állampolgárságának tartama és egyéni életének bizonyos igazságos mérlegelése alapján tervezné ezt a visszaszorítást, akkor — mint felsőházi tag — csak jogi szempontból szólottam volna hozzá. Minthogy azonban a javaslat a kereszténységet is belevonja a kérdésbe, amennyiben állampolgári jogok szempontjából különbséget tesz a zsidókból lett keresztények egy csoportja és a többi keresztény magyar állampolgár között: mint Egyházam felsőházi képviselője, szintén kötelességemnek tartom vele kapcsolatban, mégpedig keresztény szempontból is, mind a magam, mind pedig a nagyméltóságú püspöki kar állásfoglalását leszögezni.

Mielőtt magához a törvényjavaslathoz hozzászólnék, hangsúlyozni kívánom azt az elvet, hogy sokkal súlyosabbok kell ahhoz, hogy valakit megfosszunk azoktól a jogoktól, amelyek őt megilletik, mint ahhoz, hogy ne adjunk meg neki olyan jogokat, amelyek őt nem illetik meg. Amikor ezt hangsúlyozom, kijelentem, hogy *én ilyen súlyosabb oknak a zsidókérdésben a nemzet közérdekét, illetve jogos önvédelmét tartom*, (Helyeslés.) mert ilyen közérdekből, még inkább jogos önvédelemből az állam polgárainak, még keresztény polgárainak szerzett jogait is korlátozhatja, aminthogy igen sok esetben valóban korlátozta is, — hiszen jóformán az összes törvényeink ilyen jogkorlátozásokból állanak — és ezek a korlátozások a polgárok nagy

többségére vonatkoznak, a polgárok keresztény részére éppen úgy, mint azok nem keresztény részére.

A törvényjavaslatnak gazdasági és külpolitikai, valamint a fajuk hangsúlyozásából származható belpolitikai következményeit mellőzve, csupán a benne érintett személyekkel kívánok foglalkozni. A részletekre vonatkozó észrevételeimet a bizottsági tárgyalásokon tettem meg.

Előrebocsátom t. Felsőház, hogy a zsidóságnak közéleti, gazdasági és egyéb tereken való arányos visszaszorítását a nemzet jogos önvédelme okán mindenki szükségesnek tartja, aki velem együtt aggodalommal nézte, hogy a recepciós törvény életbelépése óta a hazai zsidóság egyrésze, a többieknek mintegy hallgatag beleegyezésével, a katolikusok állandó tiltakozása ellenére, liberális asszisztenciával, a sajtó útján és »művészet« ürügge alatt irodalomban, költészetben, színházban, moziban, zenében, festészetben jóformán mindent kétségbevonott, vagy diszkreditált, ami a keresztény ember előtt szent, így az Istent, a szenteket, a vallást, az egyházat, a házasságot, a családot, a hazát stb., a földművelésben pedig, valamint az iparban és a kereskedelemben, a pénzügyben, szóval egész gazdasági életünkben, továbbá magán- és közéletünkben iparkodott lerombolni a keresztény erkölcsöket. Hangsúlyozom: a zsidóság egy részéről beszéltem.

Ha már most a zsidóság visszaszorítását célzó törvényjavaslatnak jogi természetét vizsgálom, úgy látom, hogy bár törvényerőre emelkedése esetén a benne érintett magyar állampolgárokat olyan jogoktól fosztaná meg, illetőleg olyan jogokból rekesztené ki, amelyek őket eddigi törvényeink alapján megillették, illetőleg megillették volna, mégsem mondható az egyszerűen büntetőtörvénynek, mert a jogfosztás indokolására nem állapít meg minden érdekelt személyre kimutatandó egyéni deliktumot. Maga ugyanis az a tény, hogy valaki a törvényjavaslat meghatározása szerint »zsidó«, még nem deliktum, tehát nem is büntethető, mert nem olyan magyar törvénynek szándékos megszegése, amely büntetőszankcióval van ellátva. Ha ez a készülő törvény egyszerűen büntetőtörvény volna, akkor a deliktum és az egyéni felelősség bírói megállapítása után

csak azokat sújtaná, akik a deliktumot egyénileg elkövetették.

Minthogy azonban a tervezett törvény nem kifejezetten egyéni deliktumok, hanem a zsidók összességének szélsőségekre való hajlamossága és bizonyos túlkapásai miatt minden magyar állampolgárt sújt, akit a javaslat »zsidó«-nak nevez: azért úgy gondolom, hogy itt talán olyan represszáliával állunk szemben, amely a magyar polgárok egy csoportjának a gazdasági és közéletben mohó térfoglalása, túlkapásai és visszaélései miatt az egész csoportot sújtja, vagyis a bűnösökkel együtt azokat is, akik nem szolgáltak rá, mert a kifogásolt cselekedetekben nem volt részük, más szóval: egyéni deliktumot nem követtek el.

A represszáliákban van igazságosság is, mert meg akarják torolni a deliktumot, de van igazságtalanság is, mert ez a megtorlás kollektív, úgyhogy a bűnösökkel az ártatlanokat is sújtják. Az egyház ezeket a represszáliákat soha nem helyeselte. Nem helyeselte pedig azért, mert krisztusi erkölcstana a belső és külső fórumon egyaránt mindenkit egyénileg kezel és mindenkinek cselekedeteit az összes körülmények figyelembevételével akarja elbírálni. Ezért a belső fórumon nem elégszik meg például az általános gyónással, hanem részletes gyónást kíván. A külső fórumon is az összes körülmények figyelembevételével kívánja elbírálni a hatáskörébe tartozó bűnügyeket.

Általában ugyanígy járnak el a jogállamok, még inkább a keresztény államok is, amelyek Krisztus egyházával azt vallják, hogy mindenki maga egyénileg felelős saját szándékos, tehát beszámítható cselekedeteiért; következőleg a büntetőjogban sem lehet olyanokat sújtani, akik deliktumokat nem követtek el. Mert amint igaz, hogy a gyermek nem büntethető atyja bűneiért, éppen úgy igaz az is, hogy az egyik személyre kiszabott büntetést nem szabad kiterjeszteni a másikra, amint ezt az egyházi törvénykönyv 2219. kánonja is kifejezi, kivéve, ha bírói megállapítás szerint ugyanabban a deliktumban egyforma részük volt, tehát cselekedetük azonos beszámítás alá esik.

T. Felsőház! Tudom és vallom, hogy azok közül, akiket a törvényjavaslat »zsidó«-nak nevez, sokan megérdemlik, hogy megfelelő visszaszorítás legyen osztályrészük, mert előbb említett túlkapásaikkal sokat vétkeztek a keresztény Magyarország ellen; de azt is tudom, hogy vannak közöttük olyanok is, akik ellen nem volt kifogás és akik éppen ezért, az állam törvényei szerint például szabályszerű választás útján, vagy egyenesen állami kinevezés útján kerültek abba a pozícióba, amelytől most ez a törvényjavaslat megfosztja őket. Ismétlem, *magam is vallom a visszaszorítás szükségességét*, de az a nemzet jogos önvédelme alapján keresztény módon, igazságosan, vagyis az összes körülmények figyelembevételével, lehetőleg egyéni elbírálás alapján történjék. Mert igaz ugyan, hogy vim vi repellere licet, azonban ez cum moderamine inculpatae tutelae, vagyis a szükségesen nem túlmenő szigorral történjék. Ha pedig minden törvényhozásban kerülni kell az igazságtalanságot, mert az ellenkezik a törvény lényegével, akkor méginkább kerülni kell azt a keresztény államok törvényhozásában.

Ezért nem szabad például a kereszttség szentségének lelki átalakító hatását sem bizonyos terminushoz kötni, mert meggyőződés szerint ez is igazságtalan. A lelki átalakulás ugyanis egyéni dolog: egyiknél korábban és teljes mértékben bekövetkezik a keresztény asszimiláció, a másiknál későbbben vagy nem teljes mértékben; de valamelyes asszimiláció — értem a keresztény asszimilációt — mindig bekövetkezik, ha a kereszttség szentségét komoly szándékkal vette fel az illető. A szándék komolyságának megítélése a szükséges lelki előkészítése és esetleg bizonyos időtartamú katechumenátus elvégzése után az illető egyházra tartozik.

Azért igen sajnálatos dolog volna, ha keresztény állam törvényhozásában keresztény állampolgárokat »zsidó«-nak minősítenének és ezen a címen egyéb ok nélkül — ezt hangsúlyozom, hogy egyéb ok nélkül — megfosztanák őket olyan jogoktól, amelyek őket addig a többi keresztény állampolgárokkal együtt megillették. (Balogh Jenő: Úgy van! Ez helyes!)

Hangsúlyozni kívánom t. Felsőház, hogy én itt nem a

zsidókat vagy az izraelitákat védelmezem, hanem elsősorban olyan keresztények, kivált katolikus híveim érdekében emelek szót, akiknek nem volt részük a zsidók túlkapásaiban. Tudom jól, hogy a törvényjavaslat nem érinti, nem is érintheti a kereszttség szentségének érvényességét, valamint a megkeresztelt zsidóknak saját, most már keresztény egyházukban való jogi helyzetét, mert hiszen annak megállapítása az illető egyházra tartozik. Azt is tudom, hogy a javaslat szerint a »zsidó« se nem vallás, se nem faj, hanem bizonyos elemeket magában foglaló gyűjtőnév, úgyhogy a törvényjavaslatnak betűje szerint nem a »zsidó« áll szemben a kereszténnyel, hanem az »izraelita«, vagyis lehet keresztény zsidó, és izraelita zsidó, aminthogy lehet és van is például keresztény néger és pogány néger. De azért kár volna a keresztények között pusztá vélelem alapján ilyen különbséget tenni, mert a valóságban a megkeresztelt zsidók között is vannak olyanok, akik életükkel komoly keresztény szellemről tesznek tanúságot és bizonyosan lesznek azok között is, akik ezután veszik fel a kereszttség szentségét. Ha ez nem így volna, akkor abból az következne, hogy zsidót egyáltalában nem volna szabad keresztelni, csakhogy ez meg nyilván ellenkezne Krisztus világos tanításával és parancsával, amelyet az apostoloknak mondott, hogy »tanítsatok és kereszteljétek meg minden nemzetet«. Ellenkezne ez az apostolok eljárásával is, akik zsidókat is kereszteltek.

Amikor én itt a nagyméltóságú püspöki kar nevében is szót emelek olyan magyar állampolgárok érdekében, akik zsidóból lettek keresztények, de az említett túlkapásokban nem volt részük, akkor bizonyos rágalmak miatt kénytelen vagyok itt nyíltan megmondani, hogy a katolikus teológiában nem vagyunk olyan járatlanok, mint azok, akik azzal rágalmaznak minket, hogy mi a kereszténység szentségének vér- és fajátalakító hatást tulajdonítunk és hogy ezt dogmaként hirdetjük. Az egyházban, közel kétezeréves története folyamán, soha épeszű ember ilyet nem állított; mi sem állítunk. Mi csak azt valljuk, hogy aki a kereszttség szentségét Krisztus rendelése szerint felvette, akár árja, akár mongol, akár sémi, akár más fajhoz tartozzék is, az kereszténnyé lesz és bár vérét és

faját továbbra is megtartja, a katolikus egyházban és abban a keresztény államban, amelynek polgára, ceteris paribus, — ezt mindig hangsúlyozom — ceteris paribus, a többi kereszténnyel egyforma jogok illetik meg, de egyforma kötelességek is terhelik őt. A kereszténynek vallott Magyarországon pedig azért is sürgetjük a keresztény állampolgárokat ceteris paribus megillető jogegyenlőséget befelé, mert azt követeli az igazságosság, amely a magyar nemzetet két évtizeddel ezelőtt ért erőszakkal szemben, gyengeségünk ellenére is legnagyobb erősségünk volt kifelé és mert az a törvény, amely az egyik nem magyar fajra való tekintetből különbséget tenne a magyar haza keresztény állampolgárai közt, igen könnyen kísértésre adhatna alkalmat, hogy később ugyanilyen elv szerint más, ugyancsak nem magyar fajú keresztény állampolgárok kárára is hasonló különbség tétessék, ami pedig homlok-egyenest ellenkezne azok érdekeivel, de ellenkezne Szent István bevált államalkotó és államfenntartó elveivel és végzetes következményekkel járhatna Szent István ezeréves birodalmára is.

A mondottakból logikusan az következne, hogy a készülő törvény alkalmazását illetően különbséget kellene tenni azok közt a zsidók közt, akik annak hatálybalépése idején már magyar állampolgárok voltak és azok közt, akik csak annak hatálybalépése után lesznek magyar állampolgárokká.

I. Azok közül, akik a törvény hatálybalépésekor már magyar állampolgárok voltak s akik ezektől származnak, ha a logikát követjük;

1. Nem terjeszgetnének ki a törvény korlátozó rendelkezései azokra a zsidókra, akik akkor már keresztények voltak, mert más fajú, például árja stb. keresztényekre, sőt más fajú nem keresztényekre, például muzulmánokra szintén nem terjednek ki ezek a korlátozások, akár asszimilálódtak a magyarsághoz, akár nem, azokra nézve pedig, akik a törvény hatálybalépése után veszik majd fel a keresztiséget, ki lehetne mondani, hogy azt a 20 esztendő várakozási időt, amelyet a m. kir. kormánytól az 1. §-ban elfogadott módosítás a multa nézve megállapít s amelybe — mert többet elérnünk nem lehetett — mint minus ma-

lum-ba beletörődünk, nekik is ki kell tölteniök, akik tehát — ismétlem — a törvény életbelépése után lesznek keresztényekké, azoknak is ki kellene tölteniök ezt a várakozási időt. Enélkül azok a keresztények, akiket a törvényjavaslat »zsidók«-nak minősít, ivadékaikkal együtt in aeternum et ultra reménytelenül zsidók maradnának. Pedig, ha a m. kir. kormánytól elfogadott várakozási idő kitöltése után a zsidóból lett keresztények hallgatagon a magyarsághoz asszimiláltaknak vélelmezhetők a multban és ezért — egész helyesen — teljes jogú állampolgároknak tekintendők, akkor nem látom be, hogy ugyanolyan várakozási idő eltelte után miért ne ismerhetnénk el ugyanolyan asszimilálási folyamatot a jövőre nézve is.

2. *Ellenben kiterjeszgetnének a törvény korlátozó rendelkezései azokra a zsidókra:*

a) *akik izraeliták maradtak*, — kivált ha büntetett előéletűek és a magyarsághoz asszimilálódni nem akarnak, vagy asszimiláltaknak nem vélelmezhetők, mert ezek indokolatlanul részesülnének olyan közösség jogaiban, amelybe nem akarnak beletartozni;

b) *akik mint jog szerint izraeliták vagy megkeresztelkedett zsidók felekezetenélküliekké lettek*, mert aki minden vallást megtagad, abban a nemzet nem bízhat, tehát méltán nem részesíti az állampolgárok összes jogaiban;

c) *akiknek, akár izraeliták maradtak, akár megkeresztelkedtek, valamely kijelölendő bíróság, vagy zsüri megállapítása szerint kimutathatóan részük volt az előbb említett túlkapásokban.*

II. Azokra, akik a törvény hatálybalépése után szerzik meg a magyar állampolgárságot, akár izraeliták maradnak, akár megkeresztelkednek, kiterjeszthető a törvény minden korlátozó rendelkezése, mert ebben az esetben nem olyan jogoktól fosztja meg őket, amelyek megillették, hanem olyan jogokat nem ad meg nekik, amelyek nem illették meg őket.

Ezzel kapcsolatban a teljesség kedvéért megjegyzem, hogy a külföldi zsidók beözönlése, illetőleg beszivárgása ellen nincs szükség erre a törvényre. Ne adjanak nekik állandó letelepedési engedélyt és magyar polgárjogot (Úgy van! Úgy van! a baloldalon) és akkor nem özönlenek be

*Amint az értekezés
közvetlen elvételről szól*

és megszűnnek az említett túlkapások, legalább is az illetők részéről. Az állandó letelepedés és az állampolgárság megtagadása egyébként nemcsak a külföldi zsidókkal, hanem még a külföldi keresztényekkel szemben sem sérelmes, mert nem jelent jogfosztást. A magyar állam annak adja meg a polgárjogot, akinek akarja, annak tagadja meg, akinek megtagadni akarja.

Megvallom azonban, hogy a törvényjavaslat mostani formájában, sőt még az előbb említett módosítások elfogadása esetén is hiányos volna; mert nem elegendő visszaszorítani azokat, akik a keresztény Magyarország ellen bizonyos túlkapásokkal vétkeztek, hanem gazdasági, társadalmi és közéletünkben, valamint törvényhozásunkban meg kellene szüntetni azokat a jelenségeket is, amelyeket a zsidó szellem vitt oda és amelyek miatt a m. kir. kormány ezt a törvényjavaslatot szükségesnek tartotta.

Végül még egyet. Akik ezen a Házon kívül az említett logikus megoldást nem helyeslik, azokat kérem, ne értsék félre, és főképp ne magyarázzák félre szavaimat és szándékaimat. Ne ítéljenek el engem, se pedig egyházamat, hanem velem együtt ítéljék el azt a régi liberális rendszert (Ígaz! Úgy van! a jobboldalon), amely a zsidók túlkapásait (Úgy van! Úgy van! — Taps a jobboldalon) a magyar katolikusoknak úgyszólván állandó tiltakozása ellenére — nem egyszer, szinte a hatóságok szemeláttára — lehetővé tette; és ítéljék el azokat az izraelita vagy keresztény zsidókat, akiknek az említett túlkapásokban részük volt.

Azokra az inszinuációkra pedig, amelyek Szent László királyunkat akarják velünk szembeállítani, azt válaszolom, hogy mi nem félünk, hogy ellentétbe kerülünk ennek a nagy magyar királynak egyik állítólagos fajvédő törvényével (Decr. 1. 1. c. 10.), mert abban nem a magyar faj, hanem fajra való tekintet nélkül a katolikus hit védelméről van szó az izraelita zsidókkal szemben. Ez a caput, ha szabad felolvasnom (Halljuk! Halljuk!), így hangzik (olvassa): »Si iudaei uxores christianas sibi associaverint, aut aliquam personam christianam in servitio apud se detinuerint, ablata ab eis, libertati reddatur; venditoribus suis pretium tollatur et in sumptum episcoporum veniat.«
Egészen nyilvánvaló, hogy itt keresztényekről — illetőleg

*azoktól, akiknek a keresztény
a hitvesek az!*

akkor katolikusokról — van szó. A »judaeus« szó itt felekezetet, vallást jelent, tudniillik Szent László királyunk is tiltotta azt a házasságot, amely keresztelt és keresztetlen között, tehát cum disparitate cultus, jön létre, amit Szent Pál apostol ideje óta anyaszentegyházunk mindig tiltott, másodszer tiltotta azt, hogy zsidónak keresztény szolgája, vagy szolgálóleánya lehessen és ezt azért tiltotta, mert mindkét esetben veszedelemben forgott a katolikus hit. Hogy ez így van, hogy a katolikus hittel kellett ennek összefüggésben lennie, azt abból is következtetni lehet, mert különben, ha attól, aki a keresztény szolgát zsidónak adta el, elvették a vételárat, nem lehetne érteni, miért adják azt éppen püspököknek. Azért, mert keresztény szolgáról volt szó.

Amikor azonban elvi felfogásunkat a kifejtett okok alapján híveinkre, az igazságosságra és a következetességre, a jelenre és a jövőre való tekintettel hangsúlyozzuk, nem akarunk nehézségeket okozni sem a m. kir. kormánynak, sem a nemzetnek, sőt a nemzet jogos önvédelme jogán magunk is kívánjuk a zsidók indokolt és jogos visszaszorítását. Amennyiben tehát a törvényjavaslat ezeknek az elveknek megfelelően közérdekből és jogos nemzeti önvédelemből arányosan visszaszorítja a zsidóságnak azt a részét, amely azt megérdemelte, a törvényjavaslatot általánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadom. Annak a módosításnak ellenére azonban, amellyel a m. kir. kormány a törvényjavaslat szigorát enyhítette, de amely bennünket nem elégíti ki s amelybe csak mint kisebb rosszba törődünk bele, továbbá azoknak a nehézségeknek ellenére is, amelyekkel nagy tömegek egyéni életének elbírálása jár: kérem, találtsák rá mód, hogy védelmet nyerjenek azok a keresztények, akik az ilyen visszaszorításra nem szolgáltak rá. (Élénk helyeslés, éljenzés és taps.)«

TARTALOM

	Oldal
Búcsúszó — — — — —	11
Az olvasóhoz — — — — —	15
Raffay Sándor evangélikus püspök felsőházi beszéde 1938. május 24-én — — — — —	19
Ravasz László református püspök felsőházi beszéde 1938. május 24-én — — — — —	25
Raffay Sándor evangélikus püspök felsőházi beszéde 1939. április 15-én — — — — —	41
Serédi Jusztinián bíboros hercegprimás felsőházi beszéde 1939. április 15-én — — — — —	53

FÜREDI OSZKAR
okl. építész.
Dipl. Ing. Arch.
SOPRON, Telefon 140